

Duitsland Info

Bestuursstructuur en servicegegevens

*Informatie voor grensoverschrijdende
samenwerking in de EUREGIO*

Ook online: www.euregio.nl
(klik op Informatiemateriaal, dan op
Bestuursstructuur Duitsland).

50

Jaar | Jahre

EUREGIO

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Duitsland Info

Bestuursstructuur en servicegegevens

*Informatie voor grensoverschrijdende
samenwerking in de EUREGIO*

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Ten geleide	6
Deel 1: Bestuursstructuur in Duitsland	
1 De nationale overheid – Der Bund	9
2 De deelstaten – Die Bundesländer	17
3 De districten – Die Kreise	22
4 De gemeente – Die Gemeinde	26
Deel 2: Servicegegevens Duitsland	
1 Economie en werkgelegenheid	31
2 Media	37
3 Energie en water	42
4 Gezondheidszorg	45
5 Jeugdzorg	49
6 Openbare orde en veiligheid	53
7 Kunst en cultuur	58
8 Landbouw en milieu	61
9 Ruimtelijke ordening	66
10 Onderwijs	68
11 Toerisme	74
12 Verkeer en vervoer	76
13 Sociaal werk, welzijn en sport	80

Ook online: www.euregio.nl
(klik op Informatiemateriaal, dan op
Bestuursstructuur Duitsland).

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Colofon

Gemeenschappelijk uitgegeven door:

Zentrum für Niederlande-Studien
Westfälische Wilhelms-Universität Münster
EUREGIO Mozer Cultuurbureau, Gronau/Enschede

Auteurs:

Martin Borck
Jens Bappert

Eindredactie:

Prof. dr. Friso Wielenga,
*Zentrum für Niederlande-Studien,
Universiteit Münster*

Vormgeving en infographics:

Wim Corduwener

Omslagfoto:

Annina Romita,
De Twentsche Courant Tubantia

Samenstelling:

Rob Meijer,
EUREGIO-Mozer-Cultuurbureau

Druk:

Drukkerij Hellendoorn, Bad Bentheim

© EUREGIO e.V. Gronau
Stand 1-1-2008
Eerste druk

Zentrum für
Niederlande-Studien

Voorwoord

Wie in Nederland dagelijks te maken heeft met grensoverschrijdende samenwerking met Duitse grensgemeenten, heeft vaak informatie nodig over allerhande onderwerpen. In veel gevallen wordt gezocht naar de juiste instantie of persoon, of het juiste overheidsorgaan.

Dit boekwerkje doet daartoe een handreiking. Het geeft een beknopte samenvatting van de bestuursstructuur in Duitsland en biedt informatie over verschillende thema's. Als service worden hierbij internetadressen aangegeven van organisaties en instellingen in beide landen.

De Nederlands-Duitse samenwerking is in het grensgebied bijzonder intensief. Basisvoorwaarde voor het succes van de samenwerking is kennis van welke instanties waarvoor verantwoordelijk zijn en welke wegen wanneer moet worden bewandeld.

Scherpsend wordt wel eens gezegd: 'kennissen zijn belangrijker dan kennis'...

EUREGIO hoopt doormiddel van deze uitgave uw kennissen in Duitsland dichterbij te brengen.

We danken prof. Friso Wielenga van het Zentrum für Niederlande-Studien in Münster voor de goede samenwerking en de eindredactie en danken ook de auteurs Martin Borck en Jens Bappert voor het redactionele werk. Voor de controles en correcties danken we Annegret Klinzmann van het Zentrum für Niederlande-Studien in Münster en Pim Huijnen van het Duitsland Instituut te Amsterdam.

Mr. F.P.M. Willeme
Voorzitter EUREGIO

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Ten geleide

V

ergelijkt men de politieke structuur van Duitsland en Nederland, dan vallen al snel grote verschillen op. Om er enkele te noemen: (1) Duitsland is een federale republiek met deelstaten die over grote politieke bevoegdheden beschikken, Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat waarvan de provincies nauwelijks overeenkomsten vertonen met de Duitse deelstaten. De Nederlandse provincies zijn eerder te vergelijken met de 'Regierungsbezirke' zoals die onder meer in Noordrijn-Westfalen bestaan. (2) In tegenstelling tot de Bondsraad in Duitsland vertegenwoordigt de Nederlandse Eerste Kamer geen regio's, hoewel de Eerste Kamerleden wel vanuit de provincies worden gekozen. (3) De Duitse bondskanselier beschikt over een 'Richtlinienkompetenz' terwijl de Nederlandse minister-president als voorzitter van de ministerraad niet meer dan 'primus inter pares' is. (4) Ook de kiesstelsels van beide landen wijken sterk van elkaar af. Het is slechts een greep uit de vele verschillen in de politieke structuur van beide landen en de lijst kan zonder veel moeite langer worden gemaakt.

Ook op andere terreinen zijn de verschillen tussen Nederland en Duitsland groter dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. De gezondheidssystemen verschillen hemelsbreed van elkaar, de politie is anders georganiseerd, het pensioenstelsel op andere leest geschoeid, het onderwijs kent een andere opzet en de media in beide landen staan in sterk verschillende tradities. Verklaart een Nederlander aan een Duitser het Nederlandse omroepsysteem, kan hetzelfde gebeuren als wanneer een Duitser aan een Nederlander het begrip 'Überhangmandate' uit het Duitse kiesstelsel probeert uit te leggen: verwarring en vragende blikken bij de onwetende partij.

In het Nederlands -Duitse grensgebied is de samenwerking sinds de late jaren vijftig vanzelfsprekend geworden en zijn de grensregio's sterk naar elkaar toegegroeid. Hoe groot de verwevenheid inmiddels ook is en hoe ongemerkt men inmiddels de grens overgaat, de bovengenoemde verschillen zijn niet verdwenen. Nederlandse en Duitse grensgangers worden er veelvuldig mee geconfronteerd en stellen zich regelmatig vragen naar bestuursstructuren en regelingen in het buurland.

Tot nog toe ontbrak een handzaam, informatief en systematisch overzicht als leidraad bij het antwoord op dergelijke vragen. Het is de verdienste van de EUREGIO het initiatief tot de samenstelling van een dergelijk overzicht te hebben genomen en van Jens Bappert en Martin Borck dit secuur te hebben uitgewerkt. Het verstrekken

van praktische basisinformatie stond daarbij voorop. De opzet is zo gekozen dat de gebruiker op talrijke terreinen snel de hoofdlijnen van de bestuurstructuur aan de andere zijde van de grens leert kennen. Wil men zich verder verdiepen, kan men terecht bij de vele internetadressen die niet alleen informatie bieden, maar ook uitnodigen tot contact.

Men kan deze brochure slechts brede verspreiding wensen en hopen dat zij door veel grensgangers zal worden gebruikt. Hopelijk zo veel en zo intensief dat zij na verloop van tijd overbodig zal zijn.

Prof. dr. Friso Wielenga

Directeur Zentrum für Niederlande-Studien, Münster

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

1 De nationale overheid

Der Bund

In Duitsland zijn de wetgevende, controlerende en uitvoerende macht bij de nationale overheid als volgt verdeeld: De Bondsdag ('Bundestag') en de Bondsraad ('Bundesrat') maken de wetten en de nationale regering ('Bundesregierung') en de bondskanselier ('Bundeskanzler') voeren de wetten uit. De rechtssprekende macht ligt uiteindelijk bij het constitutionele hof ('Bundesverfassungsgericht'), het hoogste gerechtshof van Duitsland.

De Bondsdag – het parlement – wordt door het Duitse volk om de vier jaar gekozen en is te vergelijken met de Tweede Kamer in Nederland. Hij neemt wetten aan en controleert de regering. De Bondsdag kiest de kanselier en andere staatsorganen, zoals de helft van de rechters van het 'Bundesverfassungsgericht'.

Bondsdag

Bundestag

De Bondsdag telt ten minste 598 afgevaardigden, die allen over het recht beschikken een wetsontwerp in te dienen. De meeste parlementariërs maken deel uit van een fractie. Op dit moment (2008) zijn afgevaardigden van zes partijen vertegenwoordigd in de Bondsdag: de Christlich Demokratische Union (CDU, christendemocraten), de Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD, sociaaldemocraten), de Christlich Soziale Union (CSU, christen-socialen), de Freie Demokratische Partei (FDP, liberalen), Bündnis 90/Die Grünen (te vergelijken met GroenLinks) en de Linkspartei/PDS (socialisten). De CDU en de CSU vormen een bijzonder paar: De CDU is actief in 15 van de 16 deelstaten – alleen niet in Beieren, waar de zelfstandige zusterpartij CSU aantreedt bij verkiezingen. In de Bondsdag vormen de twee partijen een gezamenlijke fractie: CDU/CSU. De leden van de Bondsdag mogen naast hun taak in het parlement andere (ook betaalde) functies vervullen (bijvoorbeeld in een raad van toezicht van grote bedrijven) en zelfs een tweede beroep uitoefenen. In Nederland is dit niet toegestaan.

Elk lid van de Bondsdag maakt deel uit van meerdere vaste parlementaire commissies ('Ausschüsse'), waar wetsvoorstellen worden voorbereid.

Kiestelsel

Voor Duitse partijen geldt bij de Bondsdagverkiezingen anders dan in Nederland een kiesdrempel. Een partij moet minstens 5 procent van de geldige stemmen halen. De helft van de parlementsleden wordt evenwel direct gekozen in de 299 kiesdistricten. De kiezers hebben namelijk twee stemmen: één voor een kandidaat in het kiesdistrict ('Erststimme'), die bijna altijd ook een politieke partij vertegenwoordigt, en één voor een partijlijst ('Zweitstimme'). De kandidaat met de meeste 'Erststimmen' in een district wordt direct gekozen, ongeacht de uitslag van zijn partij in het geheel. Daarom zaten in de periode 2002-2005 twee leden van de socialistische PDS in de Bondsdag, ook al was de partij zelf vastgelopen op de kiesdrempel. Die twee hadden simpelweg de meeste stemmen in

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

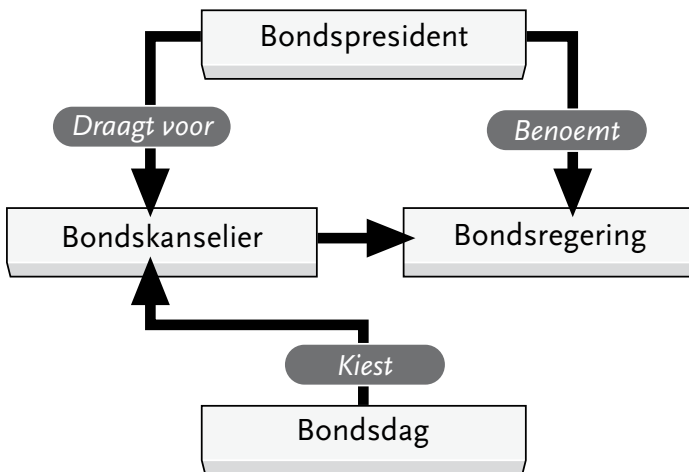
Onderwijs

Toerisme

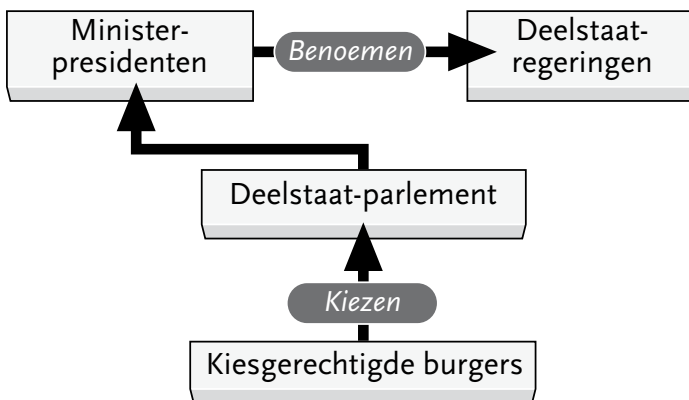
Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

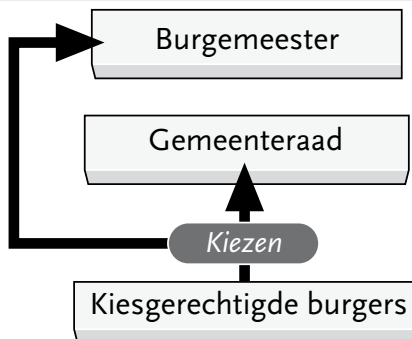
Bonds niveau

Deelstaatniveau

Gemeentelijk niveau resp. Kreisniveau

hun kiesdistricten gehaald. De enige manier voor een partij om de kiesdrempel te omzeilen is door ten minste drie van deze ‘directe mandaten’ te halen. In dat geval krijgen ze een aantal zetels toegewezen op basis van het percentage behaalde stemmen.

Voor de politieke verhoudingen in de Bondsdag is alleen de ‘Zweitstimme’ bepalend, die net als bij de Tweede Kamerverkiezingen in Nederland het zetelaantal van de partijen bepaalt. De door een partij behaalde zetels worden eerst bezet door de direct gekozen kandidaten en daarna opgevuld door de kandidaten op de kieslijst. Soms haalt een partij meer directe mandaten dan waar ze op basis van de ‘Zweitstimmen’ recht op heeft. Dan wordt gesproken van zogenaamde ‘Überhangmandate’. Normaal gesproken telt de Bondsdag 598 leden, maar door de ‘Überhangmandate’ kunnen het er dus soms meer zijn. Op dit moment (2008) zijn het er 613.

Bondsraad

Bundesrat

Net als de Bondsdag zetelt de Bondsraad in Berlijn. De 69 leden zijn afgevaardigden van de deelstaatregeringen. Aan het hoofd staat de Bondsraadvoorzitter, die elk jaar opnieuw door de afgevaardigden wordt gekozen. De Bondsraadvoorzitter is plaatsvervanger van de bondspresident.

Elke deelstaat is (afhankelijk van het aantal inwoners) met drie tot zes leden in de Bondsraad vertegenwoordigd. De meeste wetsvoorstellen - alle, die van belang zijn voor de deelstaten – moeten door de Bondsraad worden goedgekeurd. De deelstaten hebben dus grote invloed op de totstandkoming van wetten. Net als de Bondsdag kiest de Bondsraad de helft van de rechters van het constitutionele hof.

De samenstelling van de Bondsraad wordt bepaald door de politieke verhoudingen in de deelstaten – en die kan dus heel anders uitpakken dan op nationaal niveau. De Bondsraad kan daarom in bepaalde gevallen voorstellen van de regering dwarsbomen, zelfs als ze goedgekeurd zijn door de Bondsdag. In zo’n geval is het de taak van de zogenaamde bemiddelingscommissie een compromis te bereiken. Daarin zetelen zestien leden van de Bondsraad en zestien van de Bondsdag.

Bondskanselier

Bundeskanzler

De bondskanselier wordt gekozen door de leden van de Bondsdag, dus niet zoals in Nederland benoemd door het staatshoofd. Zo is het ook niet de bondspresident, maar de voorzitter van de Bondsdag (‘Bundestagspräsident’), die de eed van de nieuwe kanselier afneemt.

De kanselier is regeringsleider en mag de ministers voordragen (waarna ze officieel worden benoemd door de bondspresident). Samen vormen zij de regering, ook ‘(Bundes-)Kabinet’ genoemd. De kanselier heeft betrekkelijk veel macht binnen de regering, want hij bezit de zogenaamde ‘Richtlinienkompetenz’. Dat

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

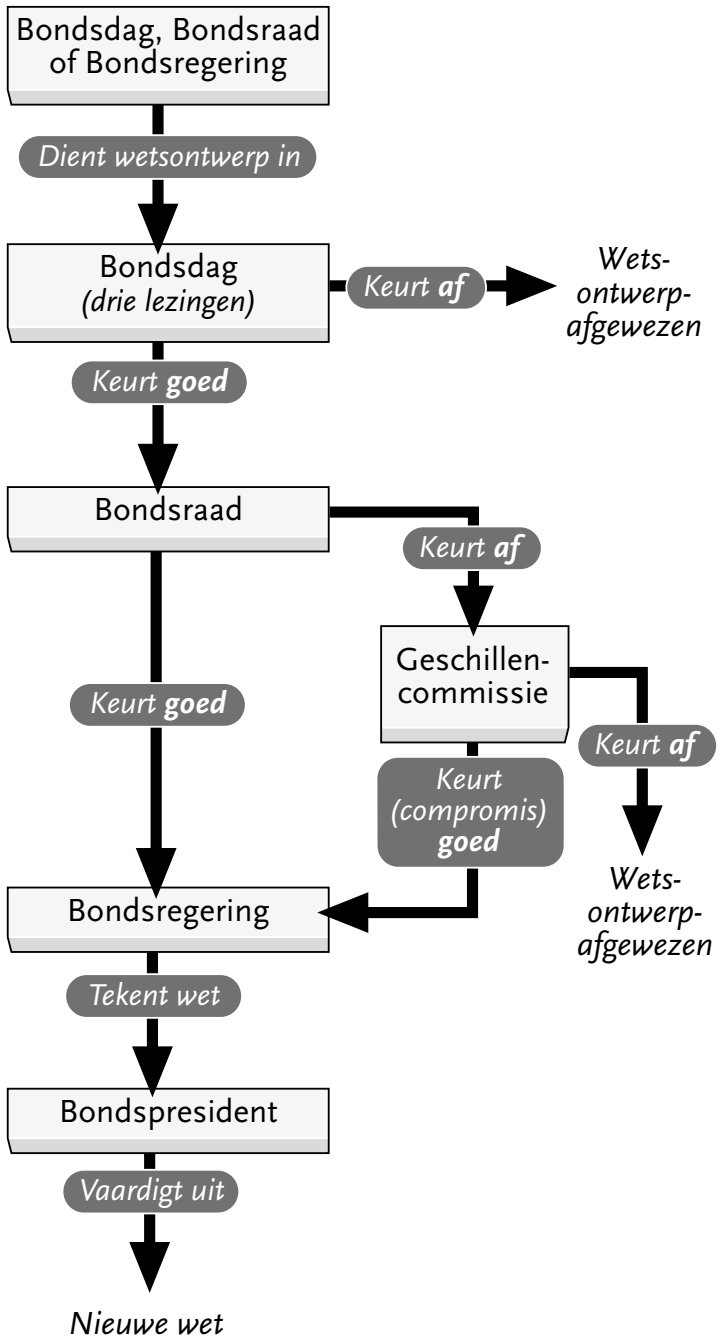
Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Wetgeving

wil zeggen dat hij persoonlijk de hoofdlijnen van het beleid mag uitstippelen. Dit in tegenstelling tot de Nederlandse minister-president, die minder persoonlijke macht bezit en meer de rol heeft van een ‘primus inter pares’.

Bondspresident

Bundespräsident

De bondspresident is het staatshoofd van Duitsland. Hij wordt gekozen voor een termijn van vijf jaar door de ‘Bundesversammlung’. Dat zijn de leden van de Bondsdag plus hetzelfde aantal afgevaardigden uit de deelstaten (die geen politici hoeven te zijn). De verkiezing van de president is de enige taak van deze bijeenkomst.

De bondspresident moet alle nieuwe wetten ondertekenen voordat ze in werking kunnen treden. Hij kan dat weigeren als hij bezwaren heeft over de grondwettelijke geldigheid.

De bondspresident heeft – in tegenstelling tot de koningin in Nederland – geen invloed op de regeringsformatie. Hij benoemt en ontslaat ministers op voordracht van de bondskanselier.

Daarnaast vertegenwoordigt hij Duitsland in het buitenland en heeft hij vooral representatieve taken. De bondspresident oefent zelf geen politieke macht uit, al heeft hij wel invloed. Hij mag politieke uitspraken doen, die – in tegenstelling tot die van de Nederlandse koningin – niet onder de verantwoordelijkheid vallen van de kanselier of diens ministers. Op die manier kan de president zelfs kritiek uiten op het regeringsbeleid.

Constitutioneel gerechtshof

Bundesverfassungsgericht

Het hoogste gerechtshof in Duitsland is het constitutionele hof (‘Bundesverfassungsgericht’), dat in Karlsruhe zetelt. Het hof beoordeelt of wetten in overeenstemming zijn met de grondwet. Elke partij, groepering, zelfs iedere individuele staatsburger mag bij het ‘Bundesverfassungsgericht’ een zaak aanhangig maken, als hij vindt dat de grondwet door een bepaalde wet in het geding komt.

Wetgeving

De meeste wetsontwerpen in Duitsland worden voorgedragen door het parlement. Zodra tenminste 5 procent van de parlementsleden een wetsontwerp indient, moet de Bondsdag dit in behandeling nemen. Ook de bondsregering en de Bondsraad mogen wetsontwerpen indienen. Vervolgens discussieert de Bondsdag er gedurende drie zittingen (‘Lesungen’) over, en ook de betrokken parlementaire commissies praten erover en brengen een advies uit. Nadat het parlement het wetsontwerp heeft goedgekeurd, wordt het doorverwezen naar de Bondsraad. Die moet er in de meeste gevallen (namelijk altijd als een wet betrekking heeft op de belangen van de deelstaten) eveneens over stemmen. Als hij het wetsontwerp afkeurt, wordt de geschillencommissie (‘Vermittlungsausschuss’) van Bondsdag en Bondsraad ingeschakeld. Als de leden van de commissie het niet eens worden, gaat de wet niet door.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Een nieuwe wet wordt getekend door de regering. De bondspresident moet hem uitvaardigen ('Gesetzesausfertigung'), voordat hij in werking kan treden.

Taken van de nationale overheid

De verantwoordelijkheid voor de wetgeving wordt in Duitsland verdeeld tussen de zestien deelstaatparlementen en de Bondsdag. De wetgevende bevoegdheid voor alle aangelegenheden die direct betrekking hebben op de Bondsrepubliek als geheel, bijvoorbeeld het buitenlandse en defensiebeleid, de monetaire politiek en het kernenergiebeleid is voorbehouden aan de Bondsdag. De meeste wetgevingsprocessen zijn daarom onderhevig aan concurrerende wetgeving. Dat wil zeggen dat de deelstaatregeringen weliswaar zelf wetten kunnen uitvaardigen, maar slechts zolang de Bondsdag geen gebruik maakt van zijn recht op wetgeving. Wanneer voor het behoud van de rechtelijke of economische eenheid, of bijvoorbeeld het herstel van gelijkwaardige levensomstandigheden in Duitsland een gemeenschappelijke oplossing noodzakelijk is, wordt de Duitse federale (nationale) wetgeving actief. Dat geldt bijvoorbeeld voor het strafrecht en het strafstelsel, voor het economische en het arbeidsrecht of voor verkeer en afvalverwijdering. In de grondwet van de Bondsrepubliek Duitsland staat in de artikelen 72 en 74 een opsomming van onder de concurrerende wetgeving vallende domeinen. In artikel 73 noemt de grondwet de domeinen waarvoor de federale regering de wetgevende macht bezit.

De Bondsdag kiest vaste parlementaire commissies die zich elk met bepaalde thema's bezighouden en wetten voorbereiden op hun vakgebied. Op dit moment zijn er 22 commissies actief, onder andere op de beleidsterreinen Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Financiën, Economie, Landbouw, Verkeer en Sociale zaken.

De ministeries en 'Behörden'

De huidige veertien ministeries voeren het beleid uit van de regering en beheren de financiën van hun respectieve terreinen (Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken, Justitie, Landbouw, Verkeer, etc.). De minister geeft leiding aan zijn ministerie. Hij is voorgedragen door de bondskanselier, die ook de enige is die hem mag voordragen voor ontslag. De ministers worden bijgestaan door parlementaire staatssecretarissen ('Parlamentarischer Staatssekretär'), die dus ook lid zijn van het parlement. In Duitsland heten ook de hoogste ambtenaren van een ministerie 'Staatssekretär' ('Beamteter Staatssekretär').

Ministers en de bondskanselier kunnen lid zijn van de Bondsdag en hoeven, anders dan in Nederland, hun zetel niet op te geven.

Onder het niveau van de ministeries bestaan verschillende instanties ('Behörden' en 'Ämter') met speciale bevoegdheden en taken. Een voorbeeld: Het ministerie van Verkeer, Bouw en Stadsontwikkeling kent één minister, vijf staatssecretarissen en acht afdelingen (bijvoorbeeld voor wegenbouw, de spoorwegen, stedenbouw, enz.) met talrijke onderafdelingen. Bovendien zijn er buiten het

ministerie instanties ('Bundesämter' en 'Bundesanstalten') actief als het 'Kraftfahrtbundesamt' en de 'Deutscher Wetterdienst' (het Duitse meteorologische instituut), die onder dit ministerie vallen.

Regering, Bondsdag en Bondsraad zijn in 1999 van Bonn naar Berlijn verhuisd. Zes van de vijftien ministeries zetelen nog steeds in de oude 'hoofdstad' aan de Rijn, zijn met dependances echter ook in Berlijn vertegenwoordigd. De genoemde instanties zijn verspreid over heel Duitsland (zo zetelt het 'Kraftfahrtbundesamt' in Flensburg, het Duitse meteorologische instituut in Offenbach).

www.bundesregierung.de
(met links naar alle ministeries)

www.bundestag.de

www.bundesrat.de

www.bundespraesident.de

www.bundesverfassungsgericht.de

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

**Bestuursstructuur
in Duitsland**

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordering

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

2 De deelstaten

Die Bundesländer

Achtergrond

Historisch gezien was Duitsland tot in de negentiende eeuw een verzameling van grote en kleine min of meer onafhankelijke staten en steden. Het gebied waaruit later Duitsland ontstond was opgedeeld tussen verschillende vorsten en heersers. Pruisen en Beieren waren twee van de grootste, onafhankelijke en invloedrijke staten. Dat de huidige deelstaten een betrekkelijk grote onafhankelijkheid bezitten, valt mede uit dit historisch perspectief te verklaren.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Duitsland opgedeeld. De Bondsrepubliek Duitsland en de Duitse Democratische Republiek (DDR) werden gesticht – maar al daarvoor hadden de deelstaten gestalte gekregen. In West-Duitsland waren het er tien: Sleeswijk-Holstein, Nedersaksen, Noordrijnland-Westfalen (NRW), Rijnland-Palts, Hessen, Baden-Württemberg, Beieren en de kleine stadstaten Hamburg en Bremen. In 1957 kwam Saarland erbij (dat na de oorlog eerst nog Frankrijk toebehoorde). Een speciale status had Berlijn, dat verdeeld was onder de zegevierende mogendheden (VS, Groot-Brittannië, Frankrijk en de Sovjet-Unie). In 1990 werd Duitsland herenigd en werden er vijf deelstaten aan de Bondsrepubliek toegevoegd: Brandenburg, Mecklenburg-Voorpommeren, Saksen, Saksen-Anhalt en Thüringen. Ook Oost- en West-Berlijn werden samengevoegd en vormen sindsdien de zestiende deelstaat.

Elke deelstaat in Duitsland heeft een hoofdstad, de drie stadstaten logischerwijs uitgezonderd. Elke deelstaat heeft een eigen regering, die in Hamburg, Bremen en Berlijn Senaat heet. Aan het hoofd van de regering staat de minister-president, in Hamburg en Bremen heet hij 'Bürgermeister', in Berlijn 'Regierender Bürgermeister'.

Verantwoordelijkheid

De meeste wetgevingsprocessen zijn onderhevig aan de concurrerende wetgeving met de nationale overheid (zie boven: taken van de nationale overheid). De deelstaatregeringen zijn met name verantwoordelijk voor de culturele belangen, het onderwijs, de binnenlandse veiligheid, het bouwwezen, de gezondheidszorg en de media.

Op het gebied van cultuur, wetenschappen en onderwijs zijn de deelstaten verantwoordelijk voor het inhoudelijke beleid. Maar de nationale overheid legt vast binnen welke grenzen de deelstaatregeringen, bijvoorbeeld voor de universitaire opleidingen, zelfstandig wetten kunnen uitvaardigen.

Wat beleidsterreinen als werkgelegenheid, verkeer, justitie, milieu, welzijn of landbouw betreft, zijn de ministeries voor het reilen en zeilen in hun eigen deelstaat verantwoordelijk. Er vindt regelmatig overleg plaats ('Ministerkonferenzen') tussen de ministers van de deelstaten en de betrokken minister op nationaal niveau.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Structuur van de deelstaten

Elke deelstaat heeft een eigen regeringssysteem en een eigen grondwet ('Landesverfassung'), die van elkaar kunnen verschillen. De deelstaten oefenen hun invloed op nationaal niveau uit via de Bondsraad, die een groot deel van de wetten moet goedkeuren. De deelstaten werken echter niet alleen in de Bondsraad samen. Om hun taken te coördineren hebben ze verschillende overlegorganen gevormd, zoals de 'Ministerpräsidentenkonferenz', de 'Innenministerkonferenz' of de 'Kultusministerkonferenz' (waar alle ministers van Cultuur en Onderwijs bijeenkomen) en andere 'Konferenzen' waar de ministers van hetzelfde departement bijeenkomen.

Deelstaatarlamenten

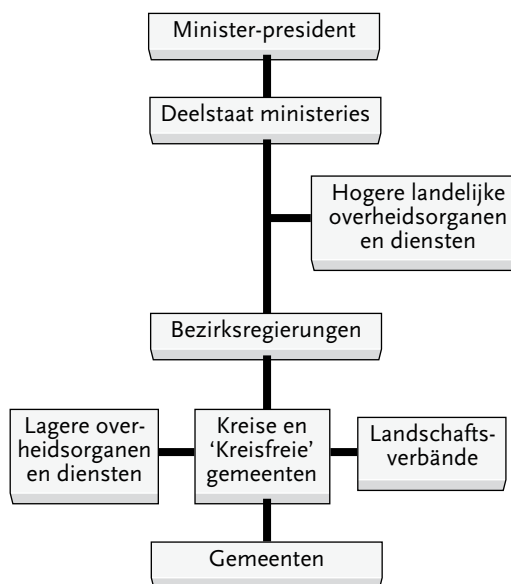
Landtage

De deelstaatarlamenten ('Landtage') worden onafhankelijk van elkaar om de vier of vijf jaar gekozen. De leden van de parlementen (in Hamburg en Bremen heten ze 'Bürgerschaft', in Berlijn 'Abgeordnetenhaus') kiezen op hun beurt de minister-president, die de ministers (in Berlijn, Hamburg en Bremen: senatoren) benoemt. In sommige deelstaten kiezen de parlementariërs de ministers. Het parlement controleert de regering en de financiën van de deelstaat en mag wetten uitvaardigen.

De wetten van de bond staan hoger dan die van de deelstaten ('Bundesrecht bricht Länderrecht'). De mogelijkheden voor de deelstaten om wetten uit te vaardigen zijn dus beperkt. Alleen op die gebieden waarvoor de deelstaten exclusief verantwoordelijkheid dragen, hebben ze meer mogelijkheden. Dat betreft vooral de politie, cultuur en het onderwijs. Hun politieke macht oefenen de deelstaatregeringen ook uit via de Bondsraad (zie aldaar).

① Informatie over het deelstaatarlament van NRW in het Nederlands: www.landtag.nrw.de/portal/WWW/P/Presse/Oeffentlichkeitsarbeit/International/nl/nl.jsp

Bestuursstructuur Deelstaat Nordrhein-Westfalen

Constitutionele gerechtshoven van de deelstaten

Landesverfassungsgerichte

Ook op het niveau van de deelstaten bestaan er ‘Verfassungsgerichte’, constitutionele hoven, die waken over de grondwetten van de verschillende deelstaten.

Ministeries

De ministeries voeren het beleid uit van de deelstaatregering. Aan het hoofd staan de ministers en staatssecretarissen. Iedere deelstaat kan naar eigen inzicht ministeries inrichten.

In Nordrhein-Westfalen bestaan bijvoorbeeld de volgende ministeries:

- ▶ ***Economie, Middenstand en Energie***
- ▶ ***Justitie***
- ▶ ***Financiën***
- ▶ ***Binnenlandse Zaken***
- ▶ ***Innovatie, Wetenschap, Onderzoek en Technologie***
- ▶ ***Werkgelegenheid, Volksgezondheid en Sociale Zaken***
- ▶ ***Onderwijs en Bijscholing***
- ▶ ***Bouw en Verkeer***
- ▶ ***Milieu en Natuurbescherming, Landbouw en Consumentenbelangen***
- ▶ ***Familie, Vrouwen en Integratie***

In Nedersaksen ziet de indeling van de ministeries er anders uit:

- ▶ ***Binnenlandse Zaken en Sport***
- ▶ ***Financiën***
- ▶ ***Sociale Zaken, Vrouwen, Familie en Gezondheid***
- ▶ ***Wetenschap en Cultuur***
- ▶ ***Onderwijs (‘Kultusministerium’)***
- ▶ ***Economie, Werkgelegenheid en Verkeer***
- ▶ ***Platteland, Voedsel, Landbouw en Consumentenbelangen***
- ▶ ***Justitie***
- ▶ ***Milieu***

De minister-president geeft de richtlijnen van het beleid aan en hij vertegenwoordigt zijn deelstaat. Zijn bureau heet ‘Staatskanzlei’ (met aan het hoofd de ‘Chef der Staatskanzlei’), dat vooral in het cultuur- en het mediabeleid bijzondere bevoegdheden heeft. Bovendien worden er de ‘buitenlandse zaken’ geregeld. Want ook al is het buitenlands beleid niet de taak van de deelstaten (maar van de nationale overheid), de minister-president en de ministers onderhouden wel contacten met het buitenland, vooral met buurlanden.

In de ‘Staatskanzlei’ zetelt ook de minister voor Nationale en Europese Zaken. Hij houdt zich onder meer bezig met principiële kwesties rond EU-subsidies, maar ook met Europees recht, bilaterale relaties met de andere EU-landen en met internationale betrekkingen.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Iedere deelstaat is met een 'Landesvertretung' vertegenwoordigd in Berlijn, en de meeste 'Länder' hebben er ook één in Brussel.

Wat voor de ministeries geldt, geldt ook voor de 'Staatskanzleien' in de deelstaten: de beleidsterreinen verschillen van elkaar. In Nedersaksen is het middenstandsbeleid bijvoorbeeld taak van de 'Staatskanzlei', terwijl er in NRW een minister verantwoordelijk voor is.

'Regierungsbezirke' en 'Bezirksregierungen'

Vijf van de grotere deelstaten zijn onderverdeeld in 'Regierungsbezirke'. Nedersaksen heeft dit bestuursniveau in 2004 afgeschaft, maar in NRW bestaan er op dit moment nog vijf (Münster, Detmold, Arnsberg, Düsseldorf en Keulen). Op middellange termijn zullen daar waarschijnlijk drie van overblijven (een voor Westfalen, een voor het Rijnland en een voor het Ruhrgebied).

De 'Bezirksregierung' vertegenwoordigt de deelstaatregering in deze regio's, zij bevindt zich dus tussen de deelstaat aan de ene en districten ('Kreise') en gemeenten aan de andere kant. De 'Bezirksregierung' oefent toezicht uit op de districten en gemeenten en de politie binnen deze regio. Daarnaast houdt ze toezicht op scholen en docenten en is ze verantwoordelijk voor de gehandicaptenzorg.

De taken van deze regionale instantie zijn:

- ▶ **Bouwen en Wonen**
- ▶ **Gezondheid, Consumentenbelangen**
- ▶ **Toezicht op gemeenten en districten**
- ▶ **Natuur/Milieu**
- ▶ **Planning/Verkeer**
- ▶ **Veiligheid/Openbare orde**
- ▶ **Sociale Zaken**
- ▶ **Stichtingen**
- ▶ **Economie**

Verschillende afdelingen ('Dezernate') binnen de 'Bezirksregierung' zijn met deze taken belast.

Aan het hoofd van de 'Bezirksregierung' staat de 'Regierungspräsident'. Hij wordt door de minister-president benoemd.

Voor ruimtelijke ordeningskwesties is de 'Regionalrat' verantwoordelijk.

① www.bezreg-muenster.nrw.de

① www.bezreg-koeln.nrw.de

① www.bezreg-arnsberg.de

① www.bezreg-detmold.de

① www.bezreg-duesseldorf.nrw.de

Minister-presidenten van NRW en Nedersaksen

Dr. Jürgen Rüttgers, Ministerpräsident NRW, hoofdstad Düsseldorf

Christian Wulff, Ministerpräsident des Landes Niedersachsen, hoofdstad Hannover

www.nrw.de

www.niedersachsen.de

Structuur van de overheid in Nedersaksen:

http://cdl.niedersachsen.de/blob/images/C6549705_L20.pdf

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

3 De districten

Die Kreise

Een 'Landkreis' of 'Kreis' in Duitsland is een district, het niveau tussen het 'Regierungsbezirk' of de deelstaat en de gemeenten. Er bestaan in Duitsland 439 districten. De taken van de districten verschillen naar gelang de deelstaat. Over het algemeen zijn de verschillen echter vrij klein. Elk district omvat meerdere gemeenten – maar niet alle steden in Duitsland vallen onder de invloedssfeer van een 'Kreis'. Veel grote gemeenten (meestal met meer dan 100.000 inwoners) beschikken over de status van onafhankelijke 'kreisfreie Stadt'. Voorbeelden hiervan zijn Münster en Osnabrück. Deze steden voeren zelf de taken uit, die anders door het district zouden worden verricht.

Taken van het district (Kreis)

De positie tussen deelstaat en gemeente houdt in dat het district aan de ene kant (bij wet geregelde) zaken van de deelstaat moet uitvoeren ('Untere staatliche Verwaltungsbehörde'), bijvoorbeeld die van de politie, gezondheidszorg, milieu en verkeer. Aan de andere kant neemt het district de verantwoordelijkheid over van de kleine gemeenten voor tal van bestuurlijke taken, bijvoorbeeld jeugdzorg en bouw- en woningtoezicht en toezicht op scholen. Gemeenten en het district werken daarbij nauw samen.

Om het nog moeilijker te maken: De grotere gemeenten, de steden, mogen binnen het district een deel van deze taken zelf uitvoeren. Gronau of Bocholt bijvoorbeeld hebben beide – ook al behoren ze tot het district Borken – eigen diensten voor jeugdzaken en bouwtoezicht.

De districten zijn verantwoordelijk voor afvalverwerking, verstrekking van rijbewijzen, openbaar vervoer in de regio, rampenbestrijding, wegen en toezicht op verpleeghuizen. De medewerkers van het district worden ingeschakeld als er besmettelijke dierziektes uitbreken en zij houden toezicht op gemeentelijke zaken als de waterschappen. De districtsbureaus ('Kreishäuser') zijn in principe openbare dienstverleningsinstellingen. Hier werken overheidsdeskundigen, ingenieurs en technici in de meest uiteenlopende richtingen: maatschappelijk werkers, juristen, artsen, enz.

Regionaal parlement

Kreistag

Een district is echter méér dan alleen dienstverlener ('Behörde'). Er bestaan districtsbesturen, de 'Kreistage', die het functioneren van de ambtenaren en medewerkers in het 'Kreishaus' controleren, beslissingen nemen over tal van zaken en zelf voorstellen doen. Het districtsbestuur vertegenwoordigt de belangen van de inwoners in het district en is dus de hoogste politieke instantie van het district. Om de vijf jaar zijn er directe verkiezingen voor deze volksvertegenwoordiging. De burgers van het district kunnen hun stem uitbrengen – óók de in het district woonachtige buitenlandse inwoners en burgers uit de staten van de Europese

Unie, die sinds 1996 op gemeentelijk niveau het passieve en actieve kiesrecht bezitten.

Bij de voorbereiding van zijn beslissingen krijgt het districtsbestuur steun van de districtscommissie en van verschillende inhoudelijke commissies. Hier worden de meeste politieke beslissingen voorbereid.

De belangrijkste commissies zijn die voor:

- ▶ **Werk, Sociale Zaken en Gezondheid,**
- ▶ **Scholen, Onderwijs, Cultuur en Sport**
- ▶ **Veiligheid en Openbare orde**
- ▶ **Milieu**
- ▶ **Verkeer en Bouwzaken**
- ▶ **Jeugdzaken.**

De districts bureaus bereiden de vergaderingen van het districtsbestuur, van de districtscommissie en van speciale commissies voor. Zij lichten het districtsbestuur en de commissies in over alle ontwikkelingen, maar doen ook voorstellen voor op handen zijnde besluiten en implementeert deze uiteindelijk.

De vergaderingen van het districtsbestuur, van de districtscommissie en van de speciale commissies zijn openbaar. Alleen bij aangelegenheden waar vertrouwelijkheid vereist en voorgeschreven is (bijvoorbeeld personeelszaken, bouwgrondkwesties of het vergeven van orders) blijven de deuren gesloten.

Het districtsbestuur neemt alle belangrijke besluiten binnen het district. Daarbij horen onder andere:

- ▶ **de toetsing van de jaarlijkse begroting en van het investeringsprogramma**
- ▶ **de uitvaardiging van statuten, zoals landschapsplanning en afvaltarieven**
- ▶ **beslissingen inzake investeringen voor de verbetering van leef- en werkomgeving**
- ▶ **infrastructuur (bijvoorbeeld de aanleg van wegen, de bouw van scholen, musea enz.)**
- ▶ **de vrijwillige overname van (niet uitdrukkelijk wettelijk voorgeschreven) taken, vooral op cultureel gebied.**

Voorzitter van het districtbestuur ('Kreistag') is de districtscommissaris ('Landrat'), die het district vertegenwoordigt. Hij is tevens voorzitter van het bureaubestuur, dat het districtsbestuur leidt. Zijn hoogste medewerkers in het districtsbestuur zijn door de leden van de 'Kreistag' gekozen ambtenaren ('Verwaltungsvorstände'), die leiding geven aan bepaalde afdelingen ('Vorstandsbereiche'). De districtscommissaris wordt direct door de kiesgerechtigden van het district gekozen.

Naast de eigen taken moet de districtscommissaris ook taken in opdracht van de deelstaat vervullen. De deelstaat leent de 'Landrat' in zekere zin voor deze taken uit. Zo is de districtscommissaris in NRW ook hoofd van de politie van het district ('Leiter der Kreispolizeibehörde'). Ook vormt hij samen met ambtenaren van de 'Bezirksregierung', de zogenaamde 'Schulräte' - een soort onderwijsinspecteurs, het 'Schulamts', dat verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen van de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

scholen in het district.

Financiën

Naast financiële middelen, die door de deelstaten worden verstrekt, ontvangen de districten geld van ‘hun’ gemeenten, de zogenoemde ‘Kreisumlage’.

Veel districten werken samen met vergelijkbare districten of regio's in andere Europese landen. De ‘Kreis’ Borken heeft bijvoorbeeld nauwe contacten met de Achterhoek.

① www.kreise.de

① www.kreis-borken.de

(met informatie ook in het Nederlands)

① www.kreis-coesfeld.de

① www.kreis-steinfurt.de

① www.kreis-warendorf.de

① www.grafschaft-bentheim.de

① www.lkos.de

3a Landschaftsverband

Bijzonder in Noordrijnland-Westfalen zijn de ‘Landschaftsverbände’ Westfalen-Lippe (LWL in Münster) en Rijnland (LVR in Keulen). Dit zijn zelfstandige bestuursorganen. De taken van een ‘Landschaftsverband’ liggen op het gebied van sociale zaken (gehandicaptenzorg), jeugdzaken (‘Landesjugendamt’) en scholen (vooral voor gehandicapten), psychiatrische klinieken (en forensische inrichtingen, te vergelijken met de tbs-klinieken in Nederland) en cultuur (de LWL beheert in Westfalen-Lippe zeventien musea).

De districten en ‘kreisfreie’ steden die tot een ‘Landschaftsverband’ horen, betalen daar een bepaalde bijdrage (‘Landschaftsumlage’) aan. Via de ‘Landschaftsversammlung’, het politieke lichaam van het ‘Landschaftsverband’, hebben ze politieke invloed op de beslissingen van het ‘Landschaftsverband’. De leden (honderd in Westfalen-Lippe, 113 in Rijnland) worden niet direct door de burgers gekozen, maar om de vijf jaar door de ‘Kreistagen’ of de gemeenteraden van de steden. Leden van de ‘Landesversammlung’ vormen onderling de ‘Landesausschuss’ en verschillende commissies, en ze kiezen de ‘Landesdirektor’ (de directeur van het ‘Landschaftsverband’) en de ‘Landesräte’ (verantwoordelijk voor de verschillende taken van het ‘Landschaftsverband’).

www.lvr.de

www.lwl.org

In de deelstaat Nedersaksen bestaan twaalf ‘Landschaftsverbände’ of ‘Landschaften’. In tegenstelling tot die in Noordrijnland-Westfalen hebben zij slechts een culturele functie.

www.allvin.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

4 De gemeente - het dichtst bij de bevolking

Gemeinden – der Bevölkerung am nächsten

Of je nu een bouwvergunning nodig hebt of je kind wordt schoolplichtig, of het over een bouwplan gaat of over het verkeer dat in je straat voor overlast zorgt – meestal ga je als Duitse burger die wil aankloppen bij de overheid eerst langs het stadhuis ('Rathaus' of 'Gemeindeverwaltung'), waar de verschillende diensten zitten.

Niet elke gemeente in Duitsland is hetzelfde. Grotere steden hebben meestal meer bevoegdheden dan kleine. Steden met meer dan 100.000 inwoners beheren meestal alle diensten zelf, terwijl niet iedere kleine gemeente over medewerkers voor bijvoorbeeld jeugdzaken of bouwtoezicht beschikt. Hier is meestal het district ('Kreis') verantwoordelijk, of een vrijwillig samenwerkingsverband ('Zweckverband') neemt een bepaalde functie van een groep gemeenten over.

De structuren op gemeentelijk niveau verschillen in de zestien Duitse deelstaten nogal van elkaar. Overal geldt echter dat de gekozen gemeenteraad ('Rat' of 'Vertreterversammlung') het hoogste orgaan is van de gemeente. De raadsleden worden direct gekozen. Ook daarbij bestaan soms grote verschillen: In Noordrijnland-Westfalen brengen de inwoners maar één enkele stem uit op een kandidaat (en diens politieke partij), terwijl de mensen in Baden-Württemberg zo veel stemmen uit mogen brengen als de raad leden heeft. Hierbij mag de kiezer zijn stemmen op één of meerdere kandidaten en partijen bundelen of juist verspreiden. Ook in Nedersaksen is dit 'panaschieren' en 'kumulieren' (in beperkte mate) mogelijk.

Raadsverkiezingen

Kommunalwahlen

Hieronder wordt de situatie in de deelstaat Noordrijn-Westfalen (NRW) geschetst:

Het aantal raadsleden hangt af van het inwonertal van de gemeente. De kleinste raad heeft er twintig, de gemeenteraad van steden met meer dan 700.000 inwoners mag negentig leden hebben (exclusief de burgemeester). De raadsleden worden om de vijf jaar gekozen door de kiesgerechtigde inwoners van de gemeenten (ook EU-burgers hebben actief en passief kiesrecht). Bij deze verkiezingen mogen al jongeren vanaf zestien jaar meedoen (zij hebben alleen actief kiesrecht).

Terwijl bij de verkiezingen voor het Europaparlament, de Bondsdag en de deelstaatparlementen een kiesdrempel wordt toegepast, wordt er bij de 'Kommunalwahlen' (dus voor de raden en districtsbesturen) in NRW een ander stelsel gehandhaafd. Op die manier hebben ook kleinere politieke groeperingen de kans

om zich in de raad te laten vertegenwoordigen. Een voorbeeld: In Gronau haalde een kleine partij een zetel met maar 0,7 procent van de geldige stemmen.

Burgemeesterverkiezingen

De burgemeester wordt in NRW voor een periode van vijf jaar (vanaf 2009: zes jaar) direct door de burgers gekozen. Dit in tegenstelling tot Nederland, waar hij wordt benoemd. Tot 1999 werd de burgemeester door de raadsleden uit hun midden gekozen. De 'Stadtdirektor' of 'Gemeindedirektor' had toen de leiding van het gemeentebestuur. Sinds 1999 bestaan 'Stadt-' en 'Gemeindedirektoren' niet meer en is de burgemeester hoofd van het bestuur en van het bestuursapparaat ('Stadtverwaltung' of 'Gemeindeverwaltung'). Tevens is hij voorzitter van de gemeenteraad, waarbinnen hij stemrecht bezit. Ook vertegenwoordigt hij de gemeente naar buiten toe.

De burgemeester moet bij de verkiezingen de absolute meerderheid halen van de stemmen. Als bij de eerste ronde geen kandidaat dit doel bereikt, gaan de kiezers na twee weken opnieuw naar de stembus: Dan treden de twee kandidaten met de meeste stemmen tegen elkaar aan ('Stichwahl')*.

De plaatsvervangers van de burgemeester als voorzitter van de raad en als representant van de gemeente worden door de raadsleden uit hun midden gekozen.

**Vanaf 2009 is burgemeester wie de meeste stemmen behaalt; er komt geen 'Stichwahl' meer.*

Wethouders

Beigeordneter, Dezernent, Stadtbaurat

De gemeenteraad kiest voor een periode van acht jaar de 'Beigeordneten' of 'Dezernenten' (een soort wethouders). Dat zijn ambtenaren (dus geen raadsleden) die onder de burgemeester aan het hoofd staan van de gemeentelijke diensten ('Vorstandsbereiche'). De '1. Beigeordnete' is vervanger van de burgemeester als hoofd van het gemeentebestuur. De 'Stadtbaurat' is een 'Beigeordneter', die verantwoordelijk is voor bouwzaken. Op het niveau onder de 'Vorstandsbereiche' werken de medewerkers van de diensten. Kleine gemeenten hebben vaak geen ambtenaren met de functies van 'Beigeordnete'.

Wijkraden

Bezirksvertretungen

Grote zelfstandige steden (die dus niet deel uitmaken van een district) zijn verplicht tussen drie en tien wijken ('Stadtbezirke') met een eigen wijkraad ('Bezirksvertretung') in te richten. De wijkraad (die samen met de raad wordt gekozen) heeft tot doel de belangen van de wijk in de gemeentepolitiek te behartigen.

Raadscommissies

Ratsausschüsse

Een wijkraad mag geen ondercommissies in het leven roepen – in tegenstelling tot de gemeenteraad. Die is zelfs verplicht een commissie voor Algemene Zaken ('Hauptausschuss') en voor Financiën ('Finanzausschuss') te vormen (of een

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

gezamenlijke 'Haupt- und Finanzausschuss'). Bovendien moet er een rekeningencommissie of rekenkamercommissie ('Rechnungsprüfungsausschuss') bestaan, wier leden de gemeentelijke financiën controleren. Daarnaast stellen de raden meestal commissies in die zich bezig houden met de voor de gemeente relevante aspecten, bijvoorbeeld:

- ▶ **Bouwplanning, Milieu**
- ▶ **Sociale Zaken, Werkgelegenheid, Familie**
- ▶ **Jeugdzaken**
- ▶ **Cultuur, Recreatie en Sport**
- ▶ **Scholen, Onderwijs**

De commissies adviseren de gemeenteraad, die de uiteindelijke beslissing neemt. Deze besluiten mogen niet indruisen tegen het recht dat in de deelstaat of het land geldt. Het district en/of de 'Bezirksregierung' voert de controle uit.

Personeelszaken

De raad is soeverein wat betreft de gemeentelijke personeelszaken. Medewerkers van de (gemeentelijke) kinderdagverblijven of andere gemeentelijke diensten en ambtenaren worden in besloten zitting gekozen. Docenten van scholen echter worden door de 'Bezirksregierung' aangewezen. De schoolcommissie en de gemeenteraad hebben wel de mogelijkheid een kandidaat af te keuren, als het bijvoorbeeld gaat om een leidende functie binnen een school.

Diensten

Het gemeentebestuur en zijn verschillende diensten voeren het beleid van de raad uit.

Veel taken die vroeger door medewerkers van de 'Gemeindeverwaltung' zelf werden uitgevoerd zijn inmiddels uitgebaat aan externe diensten, of voormalige gemeentelijke diensten zijn geprivatiseerd. Zo zijn veel nutsbedrijven ('Stadtwerke'), die verantwoordelijk zijn voor de levering van elektriciteit, water en gas en die vroeger onder toezicht stonden van de raad, tegenwoordig dikwijls dochterondernemingen van de gemeenten. De gemeenteraad heeft alleen nog invloed, omdat zijn afgevaardigden in de raad van toezicht zijn vertegenwoordigd.

Inkomsten

Een belangrijke bron van inkomsten voor de gemeenten zijn de belastingen op de winsten van de plaatselijke ondernemingen ('Gewerbsteuer'). Het percentage van de winstbelasting mag de gemeente zelf bepalen. De verschillen tussen gemeenten zijn daarom soms aanzienlijk.

Tweede bron van inkomsten is de grondbelasting die wordt geheven op onroerend goed.

Bovendien ontvangen de gemeenten een deel van de btw ('Mehrwertsteuer' of 'Umsatzsteuer') en van de inkomstenbelasting, die door de nationale overheid worden geïnd.

Daarnaast moeten de burgers voor veel gemeentelijke diensten (paspoort, stadsreiniging, afvalverwerking, waterzuivering, etc.) betalen (de zogenoemde 'Gebühren').

① www.dstgb.de

① www.staedtetag.de

Bestuursstructuur

▶ **Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen (AGEG)**

① www.aebr.net

▶ **Ausschuss der Regionen**

① www.cor.eu.int/de/index.htm

▶ **Bezirksregierung Münster**

① www.bezreg-muenster.nrw.de

▶ **Botschaft der Bundesrepublik Deutschland**

① ambduits@euronet.nl

▶ **Bundeskanzleramt**

① www.bundesregierung.de

▶ **Bundeszentrale für politische Bildung**

① www.bpd.de

▶ **Duitsland Instituut Amsterdam**

① www.duitslandinstituut.nl

▶ **Eems Dollard Regio**

① www.edr.org

▶ **Euregio**

① www.euregio.de und www.euregio.nl

▶ **Euregio Maas-Rijn**

① www.euregio-mr.org

▶ **Euregio rijn-maas-noord**

① www.euregio-rmn.de

▶ **Euregio Rijn-Waal**

① www.euregio.org

▶ **Land Niedersachsen**

① www.niedersachsen.de

▶ **Haus der Niederlande/Zentrum für Niederlande Studien**

① www.hausderniederlande.de

▶ **Internetseite des Landes NRW zu 'NRW in Europa'**

① www.europa.nrw.de

▶ **Königlich Niederländische Botschaft in der BRD**

① www.niederlandeweb.de

▶ **Land Nordrhein-Westfalen**

① www.nrw.de

▶ **NiederlandeNet, Haus der Niederlande**

① www.niederlandenet.de

▶ **Portal des Bundes für Bürgerinnen und Bürger, Wirtschaft und Wissenschaft,**

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en werkgelegenheid

Media

Energie en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde en veiligheid

Kunst en cultuur

Landbouw en milieu

Ruimtelijke ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en vervoer

Sociaal werk, welzijn en sport

**Bestuursstructuur
in Duitsland**

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Verwaltung und Institutionen

 www.bund.de

► **Statistisches Bundesamt**

 www.statistik-bund.de

1 Economie en werkgelegenheid

Wirtschaft und Arbeit

Economie

De Duitse economie is de op twee na grootste in de wereld (na die van de Verenigde Staten en van Japan). Belangrijkste reden voor deze positie is de export – Duitsland is de grootste exporteur ter wereld.

In 2006 werd voor 894 miljard euro aan goederen uit Duitsland geëxporteerd. Bijna tweederde van die producten ging naar landen binnen de EU (met Nederland in 2006 op de vijfde plaats), 8,7 procent werden uitgevoerd naar de VS. Duitsland beschikt op veel gebieden over hoogwaardige technologieën. Zo zijn staal- of textielproducten ‘made in Germany’ overal ter wereld gevraagd om hun hoge kwaliteit. Veel geëxporteerde goederen zijn daarnaast vooral machines en machineonderdelen, (transport-)voertuigen, chemicaliën, gebruiksgoederen en voedingsmiddelen.

De hoge kosten voor werknemers, energie en grondstoffen, de krimpende binnenlandse economie in Duitsland (minder consumptieve uitgaven) en de blijvende kosten voor de integratie van Oost-Duitsland leggen een zware last op de economie. De laatste jaren schommelden de groeicijfers tussen de 0,6 (2001) en 2,7 procent (2006).

Kenmerkend voor Duitsland is zijn sociale markteconomie. Het vrije marktmechanisme wordt gekoppeld aan sociale verantwoordelijkheid. Dit idee van de Duitse minister van Economie en latere bondskanselier Ludwig Erhard probeert het beste te halen uit twee eigenlijk tegenstrijdige concepten. De staat scheidt de kaders voor een eerlijke concurrentie op de markt (bijvoorbeeld door mededingingautoriteiten) en stimuleert tegelijkertijd de bereidheid van de burgers, in eigen verantwoordelijkheid zelfstandig te handelen. De staat mag vooral zelf niet te veel verantwoordelijkheden overnemen, want dat vergt hogere belastingen, waar economie en maatschappij onder lijden.

Hoe sterker de economie, des te hoger de welvaart en des te minder uitgaven voor sociale voorzieningen. Daarom is Duitsland gebaat bij een hoge economische groei.

 www.bmwi.de

Ligging

Door zijn centrale ligging in Europa met zijn goede infrastructuur (wegen, spoorwegen, kanalen, havens in Hamburg en Bremen, telecommunicatie) is Duitsland een knooppunt voor de Europese economie.

Dienstverlening

Ook al zijn de exportcijfers gebaseerd op de uitvoer van industriële producten, de grootste economische factor in Duitsland is de dienstverlening.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

70 procent van de werknemers heeft hier een baan.

70 procent van het bruto binnenlands product wordt hier gegenereerd, tweede van de economische activiteiten zijn dienstverlenende

Vooral de ondernemende sector (bijvoorbeeld financiële dienstverlening) en de persoonlijke dienstverlening (onder andere horeca, cultuur, sport) expanderen, terwijl de distributie (handel, verkeer, communicatie) stagneert en de sociale dienstverlening (staat, gezondheidszorg, onderwijs, kerken) krimpt.
(bron: Bundesministerium für Wirtschaft).

Middenstand

De Duitse economie draait vooral op zijn vele midden- en kleinbedrijven (MKB). In Duitsland bestaan rond 3,4 miljoen midden- en kleinbedrijven, vooral in de sectoren handwerk, handel en bedrijf, toerisme, dienstverlening en zelfstandige beroepen.

99,7% van alle ondernemingen in Duitsland zijn midden- en kleinbedrijven

40,8% procent van de belastingplichtige omzet wordt door midden- en kleinbedrijven gegenereerd

70,2% van alle arbeidsplaatsen zijn hier te vinden

81,9% van alle leerlingen krijgen in het midden- of kleinbedrijf hun opleiding

Kamer van Koophandel

Industrie- und Handelskammer en Handwerkskammer

In Duitsland zijn de meeste ondernemers verplicht lid van de 'Industrie und Handelskammer' (IHK - Kamer van Koophandel) of - als het om een ambachtelijk bedrijf gaat - van de 'Handwerkskammer'. Naast de overkoepelende organisaties 'Deutsche Industrie- und Handelskammer' en de 'Zentralverband des Deutschen Handwerks' zijn er onderafdelingen op regionaal niveau.

De organisaties vertegenwoordigen de belangen van hun leden tegenover de overheden. Ze zijn ook verantwoordelijk voor het doorvoeren van opleidingsexamens. Bovendien bieden ze (rechts-)hulp bij vragen en problemen, en leggen ze contacten met organisaties in de buurlanden.

Voorbeeld: De IHK voor de regio Ostfriesland en Papenburg en de Kamer van Koophandel Groningen hebben een gids uitgebracht voor jonge ondernemers uit de grensregio's die een bedrijf in het buurland willen oprichten (www.starter-portal.eu).

 www.dihk.de

 www.zdh.de

Ministeries van Economische Zaken

Wirtschaftsministerien

Taak van het ministerie van Economie en Technologie in Berlijn is het scheppen van politieke voorwaarden voor economische groei en het waarborgen van eerlijk

ke concurrentie en vrije handel. De belangrijkste diensten van het ministerie zijn de Duitse mededingingsautoriteit ('Bundeskartellamt'), de 'Bundesnetzagentur' (zie het hoofdstuk over energie) en de instantie voor economische betrekkingen met het buitenland ('Bundesagentur für Außenwirtschaft'). Bovendien zijn er vier adviescolleges ('Beiräte') voor wetenschappelijk advies, economische betrekkingen met het buitenland, middenstand en toerisme.

De ministeries van Economische Zaken in de deelstaten zijn verantwoordelijk voor de regionale economie.

Werkgelegenheid

De 'Agentur für Arbeit' (arbeidsbureau) is in Duitsland door de overheid belast met volgende taken:

- ▶ Voorlichting bij de beroepsoriëntatie
- ▶ Bemiddeling van banen (ook voor beroepsopleidingen)
- ▶ Voorlichting voor werkgevers
- ▶ Steunen van beroepsopleidingen en bijscholing
- ▶ Integratie van gehandicapten in het arbeidsproces
- ▶ Uitkeringen bij werkloosheid of faillissement
- ▶ Uitkeringen voor het behoud en het creëren van nieuwe arbeidsplaatsen.

Bovendien vervaardigt de 'Arbeitsagentur' de statistieken over de arbeidsmarkt en is hij als 'Familienkasse' verantwoordelijk voor het uitkeren van de kinderbijslag. Daarnaast houdt zich een afdeling bezig met de bestrijding van sociale fraude.

Om dit stelsel te financieren, dragen werknemers en werkgevers sinds 2007 een bijdrage af van 4,2 procent van hun brutoloon (in 2006 was dat percentage nog 6,5 procent). Vanaf 2008 is het 3,3 procent.

 www.arbeitsagentur.de

Organisatie

De 'Bundesagentur für Arbeit' (BA) is de grootste dienstverlener op het gebied van werkbemiddeling. De BA is een publiekrechtelijke instelling met een eigen bestuur. De directie zetelt in Neurenburg.

Er zijn tien 'Regionaldirektionen' (regionale directies, onder meer één voor Noordrijnland-Westfalen in Düsseldorf en een gezamenlijke voor Nedersaksen en Bremen in Hannover) met 178 'Arbeitsagenturen' (bijvoorbeeld in Coesfeld voor de districten Borken en Coesfeld, in Rheine voor het district Steinfurt, in Nordhorn voor het district Grafschaft Bentheim). Bovendien hebben 660 steden in Duitsland kantoren van de 'Agentur für Arbeit' (zoals Gronau, Ahaus, Borken en Bocholt).

De regionale directies zijn verantwoordelijk voor de regionale arbeidsmarkt. Zij werken nauw samen met de deelstaatregeringen en sturen de 'Arbeitsagenturen' aan. De 'Arbeitsagenturen' zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

opgaven van de BA. (Hier zijn ook de 'Familienkassen' ondergebracht die de kinderbijslag uitkeren.) De kantoren zijn op lokaal niveau nog dichter gevestigd bij de mensen, die de hulp van de 'Arbeitsagentur' nodig hebben.

Bestuur

De raad van bestuur (21 leden, afkomstig uit werkgevers- en werknemersorganisaties en uit overheidsinstellingen) en de raad van toezicht controleren het werk van het dagelijks bestuur van de BA en geven advies bij kwesties omtrent de arbeidsmarkt.

De praktijk

Mensen die hun baan verliezen kunnen aanspraak maken op de werkloosheidsuitkering 'Arbeitslosengeld I'. Wie de twee jaar voordat hij werkloos werd tenminste op 360 dagen (en meer dan vijftien uur per week) heeft gewerkt, krijgt dan 60 procent van het gemiddelde loon van de voorafgaande twaalf maanden. Werklozen met kinderen krijgen in dat geval 67 procent. Werklozen krijgen deze uitkering sinds begin 2006 voor maximaal twaalf maanden (18 maanden voor wie ouder is dan 55 jaar). Dat is duidelijk minder dan voor 2006.

De bemiddeling van langdurig werklozen valt sinds 2005 (proefsgewijs) in enkele gemeenten en districten onder het beheer van het districts- of gemeentebestuur. Gemeenten of districten waren al verantwoordelijk voor de bijstandsuitkeringen ('Sozialhilfe'), voor mensen die door de lange duur van hun werkloosheid geen aanspraak meer kunnen maken op de uitkering van de 'Arbeitsagentur' ('Arbeitslosengeld'). Deze cliënten worden nu in de gemeenten van de districten Borken bijvoorbeeld aan werk geholpen door de dienst 'Servicepunkt Arbeit'. Hun uitkeringen ('Arbeitslosengeld II' of 'ALG II') bedragen (in 2007) 345 Euro per maand (betaald door de Bond) plus kosten voor onderkomen en verwarming (betaald door de Bond en de gemeenten resp. Kreisen). Het is mogelijk dat een langdurig werkloze die in een te groot of duur huis woont moet verhuizen naar een goedkoper onderkomen. Eind 2006 waren er in Duitsland meer dan 7 mio. mensen die leefden van 'ALG II'. De regelingen van ALG maken deel uit van de zogenoemde 'Hartz-IV'-wet, die in 2005 in werking trad. 'ALG II' wordt daarom vaak 'Hartz-IV' genoemd. Het 'ALG II' wordt bekritiseerd: steeds meer mensen worden door armoede bedreigd, vooral gezinnen, kinderen en ouderen. En het doel om de werkloosheid terug te dringen werd door deze maatregelen onvoldoende gehaald.

Uitzendbureaus

Ook in Duitsland bestaan uitzendbureaus ('Zeitarbeitsunternehmen') die werknemers voor bepaalde tijd bemiddelen. Ongeveer 1,4 procent van alle werkenden in Duitsland had eind 2006 een uitzendbaan.

 www.bza.de

Werkgelegenheid

- ▶ **Bundesanstalt für Arbeit:**
① www.arbeitsagentur.de
- ▶ **Bundesministerium für Arbeit und Soziales:**
① www.bmas.bund.de
- ▶ **Bundesverband der Deutschen Arbeitgeberverbände**
① www.bda-online.de
- ▶ **Deutsche Angestellten Gewerkschaft:**
① www.dag.de
- ▶ **Deutscher Gewerkschaftsbund:**
① www.dgb.de
- ▶ **EU-Erweiterung und Mittelstand:**
① www.mittelstand-eu.de
- ▶ **InterNed:**
① www.inter-ned.info
- ▶ **Europäische Arbeitsverwaltung:**
① www.eures.euregio.de
- ▶ **Landesarbeitsamt Niedersachsen Bremen:**
① www.arbeitsamt.de/laa_nsb
- ▶ **Landesarbeitsamt Nordrhein-Westfalen:**
① www.arbeitsamt.de/laa_nrw
- ▶ **Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen:**
① www.mags.nrw.de/
- ▶ **Niedersächsisches Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Verkehr:**
① www.mw.niedersachsen.de
- ▶ **Statistisches Bundesamt:**
① www.destatis.de

Economie

- ▶ **Bezirksregierung Münster:**
① www.bezreg-muenster.nrw.de
- ▶ **Bundesministerium für Bildung und Forschung:**
① www.bmbf.de
- ▶ **Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie:**
① www.bmwi.de
- ▶ **Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung:**
① www.bmz.de
- ▶ **Gesellschaft für Wirtschaftsförderung im Kreis Warendorf mbH:**
① www.gfw-waf.de
- ▶ **Grafschafter TechnologieZentrum:**
① www.gtz.info
- ▶ **Industrie- und Handelskammer NRW:**
① www.ihk-nordwestfalen.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordering

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

- ▶ **IT Business Plattform Norddeutschland und Niederlande:**
① www.it-nord-nl.net
- ▶ **IT Business Plattform:**
① www.nrw-nl.com
- ▶ **Landkreis Emsland – Amt für Wirtschaftsförderung:**
① www.emsland.de
- ▶ **Landkreis Grafschaft Bentheim – Wirtschaftsförderung und Kreisentwicklung:**
① www.grafschaft-bentheim.de
- ▶ **Ministerium für Innovation, Wissenschaft, Forschung und Technologie NRW:**
① www.mwf.nrw.de
- ▶ **Ministerium für Wirtschaft, Mittelstand und Energie des Landes NRW:**
① www.wirtschaft.nrw.de
- ▶ **Niederländische-Deutsche Handelskammer:**
① www.ndkvk.de
- ▶ **Niedersächsisches Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Verkehr:**
① www.mw.niedersachsen.de
- ▶ **WFO – Wirtschaftsförderung Osnabrück GmbH:**
① www.wfo.de
- ▶ **WIGOS – Wirtschaftsförderungsgesellschaft Osnabrücker Land mbH:**
① www.wigos.de
- ▶ **Wirtschaftsförderung des Kreises Borken:**
① www.wfg-borken.de
- ▶ **Wirtschaftsförderung Münster GmbH (WFM):**
① www.wfm-muenster.de
- ▶ **Wirtschaftsförderungs- und Entwicklungsgesellschaft Steinfurt GmbH (WEST GmbH):**
① www.westmbh.de
- ▶ **Wirtschaftsförderungsgesellschaft für den Kreis Coesfeld GmbH:**
① www.wfg-coesfeld.de

2 Media

Medien

De media en het mediarecht vallen onder de deelstaten. Wel heeft de nationale regering een staatsminister voor Cultuur en Media ('Beauftragter der Bundesregierung für Kultur und Medien'), die direct onder de bondskanselier valt (zie hoofdstuk 'kunst en cultuur').

Radio en televisie

Terwijl in Nederland de omroepverenigingen grote invloed hebben gehad op de ontwikkeling van radio en televisie, werd de inrichting van de publieke radio en tv in de latere Bondsrepubliek Duitsland vooral bepaald door de Britten en Amerikanen na afloop van de tweede wereldoorlog. Zij gebruikten hun eigen stelsels als voorbeeld voor de Duitse gebieden waarover zij het gezag hadden. De Britten namen hun centraal systeem met de BBC als voorbeeld, de Amerikanen stichtten in elke deelstaat een eigen station. In de jaren vijftig ontwikkelden zich hieruit de nog steeds bestaande publieke zenders. In het noordwesten van Duitsland was dat er eerst één, de 'Nordwestdeutsche Rundfunk', die in 1956 werd opgesplitst in de 'Westdeutsche' en de 'Norddeutsche Rundfunk'. Uitzondering in het noordwesten was Bremen: Omdat de Amerikanen hier hun marinebasis hadden, had ook Bremen een eigen zender: 'Radio Bremen'. In de andere deelstaten ontstonden de Hessische Rundfunk, de Südwestfunk, de Süddeutsche Rundfunk, de Bayerische Rundfunk, later ook de Saarländische Rundfunk. In Berlijn verzorgde de 'Sender Freies Berlin' de uitzendingen.

Om een gezamenlijk netwerk te vormen voor de Bondsrepubliek was een verdrag nodig tussen de deelstaten, dat nog altijd van kracht is. Het 'samenwerkingsorgaan van de publieke zenders in Duitsland', de 'ARD', werd op die manier een feit. Ook voor het tweede televisienet, de 'ZDF', moesten de deelstaatregeringen een 'Staatsverdrag' sluiten. Deelstaten, die gezamenlijk een omroep in beheer hebben, moeten zo'n 'Staatsverdrag' eveneens ondertekenen.

In 2007 bestaan nog de volgende omroepen:

- ▶ **Norddeutscher Rundfunk NDR**
(Hamburg, Nedersaksen, Sleeswijk-Holstein, Mecklenburg-Vorpommern)
- ▶ **Westdeutscher Rundfunk WDR**
(Noordrijnland-Westfalen)
- ▶ **Rundfunk Berlin Brandenburg RBB**
(Berlijn en Brandenburg)
- ▶ **Mitteldeutscher Rundfunk MDR**
(Thüringen, Saksen, Saksen-Anhalt)
- ▶ **Hessischer Rundfunk HR**
(Hessen)
- ▶ **Südwest Rundfunk SWR**
(Baden-Württemberg en Rijnland-Palts)

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

- ▶ **Saarländischer Rundfunk SR**
(Saarland)
- ▶ **Bayerischer Rundfunk BR**
(Beieren)
- ▶ **Radio Bremen**
(Bremen).

Zij vormen de 'ARD', die naast tientallen radioprogramma's ook het eerste Duitse televisienet en de derde netten verzorgt (die eerst slechts in de eigen deelstaten konden worden ontvangen, maar inmiddels via satelliet en kabel in bijna alle Duitse huishoudens worden verspreid). De derde netten zijn intussen verder geregionaliseerd. De WDR bedient bijvoorbeeld elf regio's, die elk eigen tv-programma's van ongeveer een half uur per werkdag uitzenden.

Bovendien zendt de ARD drie programma's digitaal uit: Eins extra, Eins plus en Eins Festival.

Voor het tweede televisienet is de ZDF verantwoordelijk, dat in 1962 werd gesticht. Ook de ZDF zendt drie digitale programma's uit: ZDFinfokanal, ZDFtheaterkanal en ZDFdokukanal.

Daarnaast bestaan er twee nationale radiozenders, de 'Deutschlandfunk' en 'Deutschlandradio Kultur'. De 'Deutsche Welle' (DW) biedt overal ter wereld met informatie over Duitsland via satelliet (tv en radio) en kortegolf (radio) in een tiental talen.

In samenwerking met de publieke zenders in Oostenrijk en Zwitserland wordt de tv-zender '3sat' gemaakt. Samen met Frankrijk wordt op diezelfde manier de culturele omroep 'Arte' gemaakt.

Bovendien worden het kindernet 'Kika' en het de zender 'Phoenix' door ARD en ZDF beheerd.

In Duitsland moeten de mensen nog steeds kijk- en luistergeld betalen (17,03 euro per maand) aan de 'Gebühreneinzugszentrale' (GEZ). Bovendien genereren de publieke omroepen inkomsten uit reclame (al mag alleen op het eerste en tweede televisienet reclame worden uitgezonden en alleen tussen 17.30 en 20.00 uur; ook op de radio is de reclamezendtijd beperkt).

Commerciële tv-zenders

Privatfernsehsender

Sinds 1984 zenden verschillende commerciële tv-zenders hun programma's via satelliet en kabel uit. Voor hen geldt, dat de mediawetten van de deelstaat waar de omroep zetelt, van toepassing zijn. Deze deelstaat oefent ook het toezicht uit. Op het moment bestaan onder meer volgende tv-zenders:

RTL, RT2, Super RTL, SAT1, Pro7, Kabel 1, Deutsches Sportfernsehen, Viva, MTV, N24, n-tv, Teles, Das Vierte.

Ook regionale commerciële tv-zenders zijn de afgelopen jaren met hun uitzendingen via kabel (en soms ook via satelliet) begonnen. Voorbeeld is wm.tv, dat in het westelijke deel van het Münsterland te ontvangen is.

De commerciële zenders worden uitsluitend uit reclame gefinancierd.

Als toezichthoudende instanties zijn in de deelstaten de 'Landesmedienanstalten' verantwoordelijk voor commerciële radio en televisie. Zij verstrekken de uitzendrechten.

www.lfm-nrw.de

Commerciële radio op regionaal niveau

(Regionales) Privatrado

Wat de commerciële radio betreft volgen de deelstaten verschillende koersen. Zo vindt men in de deelstaat Noordrijnland-Westfalen in bijna elk district en 'kreisfreie Stadt' een eigen radio-omroep. Ze zenden ongeveer vijf uur per dag lokale of regionale programma's uit. Het overkoepelende programma wordt geproduceerd door 'Radio NRW' in Oberhausen.

Dit stelsel stoelt op twee zuilen: de 'Veranstaltergemeinschaft' (verantwoordelijk voor de inhoud) en de 'Betriebsgesellschaft' (verantwoordelijk voor infrastructuur en techniek). In de 'Veranstaltergemeinschaft' zijn maatschappelijke organisaties (kerken, sociale diensten, vakbonden) vertegenwoordigd. Zij is de werkgever van de redactie.

De 'Veranstaltergemeinschaft' stelt in ruil voor het ter beschikking stellen van infrastructuur en techniek zendtijd beschikbaar voor reclame aan de 'Betriebsgesellschaft'. Aandeelhouders van de 'Betriebsgesellschaft' zijn de regionale/lokale krantenuitgevers en de gemeente(n) of het district.

In het Westfaalse deel van de Euregio bestaan vijf van deze commerciële omroepen:

- ▶ **Radio WMW** (Borken – voor de Kreis Borken)
- ▶ **Radio RST** (Rheine – voor de Kreis Steinfurt)
- ▶ **Radio Kiepenkerl** (Dülmen - voor de Kreis Coesfeld)
- ▶ **Antenne Münster** (Münster – voor de stad Münster)
- ▶ **Radio WAF** (Warendorf – voor de Kreis Warendorf)

In Nedersaksen bestaan in tegenstelling tot NRW maar twee commerciële radiozenders, die in de hele deelstaat te ontvangen zijn. Er bestaan wel korte 'vensterprogramma's' met nieuws uit de regio's. Financieel zijn de (kranten-)uitgevers verantwoordelijk voor deze twee zenders, 'FFN' en 'Radio Antenne'.

Verenigingen hebben de mogelijkheid via 'open kanalen' of als 'Bürgerradio' hun programma's uit te zenden, bijvoorbeeld de Ems-Vechte-Welle.

Internet

Via internet zijn uitzendingen van talrijke omroepen te ontvangen. Bovendien stellen zij de inhoud van veel programma's als podcast ter beschikking.

Pers

In Duitsland bestaan tal van week- en dagbladen die door verschillende uitgevers worden uitgegeven. De mediawetten van de deelstaat waar de uitgever zetelt, zijn op hem van toepassing.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Naast opiniebladen als 'Der Spiegel', 'Focus', 'Die Zeit' of 'Stern' zijn er tal van boulevardtijdschriften.

Er zijn nog maar weinig kranten, die in heel Duitsland worden verspreid. Daarbij horen de 'Süddeutsche Zeitung', de 'Frankfurter Allgemeine Zeitung', de 'Frankfurter Rundschau', 'Die Welt', 'Die Tageszeitung' en – de boulevardkrant – 'Bild'. In elke regio verschijnt op zijn minst wel één regionaal dagblad, meestal met verschillende lokale edities.

Aan de Duitse kant van de Euregio zijn dat onder meer:

- ▶ **Westfälische Nachrichten**
(redacties o.a. in Münster, Gronau, Steinfurt, Greven, Warendorf, Lengerich)
- ▶ **Münsterland-Zeitung**
(Ahaus)
- ▶ **Grafschafter Nachrichten**
(Nordhorn)
- ▶ **Bocholter-Borkener Volksblatt**
(Bocholt)
- ▶ **Münstersche Zeitung**
(Münster, Steinfurt),
- ▶ **Emsdetten Volkszeitung**
(Emsdetten)
- ▶ **Neue Osnabrücker Zeitung**
(Osnabrück)

Kranten, die met de Westfälische Nachrichten samenwerken in de 'Zeitungsgruppe Münsterland': Borkener Zeitung, Allgemeine Zeitung Coesfeld, Münsterländische Volkszeitung Rheine, Tageblatt für den Kreis Steinfurt (Ochtrup), Dülmener Zeitung, Ibbenbürener Volkszeitung, Ahleener Volkszeitung.

Persbureaus

De 'Deutsche Presseagentur' (dpa) is het grootste en belangrijkste persbureau van Duitsland. De tweede is de 'Deutscher Depeschendienst' (ddp). Daarnaast zijn nog de 'Katholische Nachrichtendienst' (KNA) en de 'Evangelischer Presdienst' (epd) op de Duitse nieuwsmarkt actief, naast de Duitse takken van Reuters, Agence France Presse en Associated Press.

'Presserat'

De 'Deutsche Presserat' is een orgaan van de vereniging van kranten- en tijdschriftenuitgevers en de journalistieke vakbonden. Deze persraad spreekt als zelfcontrolerend orgaan waarschuwingen uit tegen kranten die de artikelen van de zelf opgestelde perscodex overtreden. De overtredende kranten zijn verplicht deze waarschuwingen te publiceren. De 'Presserat' werd gesticht in 1956.

Media

- ▶ **Antenne – Das Radio:**
 www.antenne.com

- ▶ **Deutsche Presse Agentur:**
 ⓘ www.dpa.de
- ▶ **Deutsche Welle:**
 ⓘ www.dwelle.de
- ▶ **Deutschland Radio:**
 ⓘ www.dradio.de
- ▶ **Die Glocke:**
 ⓘ www.die-glocke.de
- ▶ **Die Welt:**
 ⓘ www.diewelt.de
- ▶ **Die Zeit:**
 ⓘ www.zeit.de
- ▶ **Ems-Vechte-Welle:**
 ⓘ www.ems-vechte-welle.de
- ▶ **FFN:**
 ⓘ www.radioffn.de
- ▶ **Frankfurter Allgemeine Zeitung:**
 ⓘ www.faz.de
- ▶ **Grafschafter Nachrichten:**
 ⓘ www.gnonline.de
- ▶ **Münstersche Zeitung:**
 ⓘ www.westline.de/mz
- ▶ **Norddeutscher Rundfunk:**
 ⓘ www.ndr.de
- ▶ **Presse- und Informationsdienst der Bundesregierung:**
 ⓘ www.bundespresseamt.de
- ▶ **Radio RST:**
 ⓘ www.radiorst.de
- ▶ **Radio WMW:**
 ⓘ www.radiowmw.de
- ▶ **WDR – Studio Münster:**
 ⓘ www.wdr.de/studio/muenster
- ▶ **WDR:**
 ⓘ www.wdr.de
- ▶ **Westfälische Nachrichten:**
 ⓘ www.westfaelische-nachrichten.de
- ▶ **wm.tv Westmünsterland:**
 ⓘ www.wmtv-online.de
- ▶ **ZDF:**
 ⓘ www.zdf.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

3 Energie en water

Ondanks de voorraden aan steen- en bruinkool, de aardgasvelden in het noordwesten van het land en de stijgende opwekking van duurzame energie door zon, wind, water en biogas is Duitsland duidelijk aangewezen op energie vanuit het buitenland. Ongeveer tweederde van de brandstoffen wordt ingevoerd, vooral olie, maar ook aardgas. Datzelfde geldt voor het uranium dat in de nu nog zeventien Duitse kerncentrales wordt gebruikt.

Energie is duur, en haar verwekking door fossiele brandstoffen vervuult het milieu. Redenen te over om zuinig en efficiënt om te gaan met energie en het produceren van duurzame energie te bevorderen. De nationale en deelstaatregeringen stimuleren daarom bijvoorbeeld goede isolatie van gebouwen en het opwekken van duurzame energie via goedkope leningen en/of subsidies. Op lokaal niveau zijn meestal de 'Stadtwerke' of 'Gemeindewerke' – nutsbedrijven, voornamelijk in handen van de gemeenten – verantwoordelijk voor de distributie van elektriciteit, gas, water en soms ook stadsverwarming.

Elektriciteit

Grote commerciële bedrijven als Eon, RWE of Vattenfall zijn de machtigste spelers op het gebied van elektriciteitsopwekking en -distributie. Zij exploiteren de grote energiecentrales en beheren de hoogspanningsnetten. Om de concurrentie op de elektriciteitsmarkt te bevorderen is de wet in 1998 aangepast. De netbeheerders zijn sindsdien verplicht ook andere elektriciteitsleveranciers toe te laten op hun netten. Consumenten en bedrijven kunnen hun aanbieder dus zelf kiezen. De 'Bundesnetzagentur' (zie hieronder) legt de prijzen vast voor gebruik van de netten. Door deze liberalisering daalden de prijzen voor elektriciteit in Duitsland.

Elektriciteit wordt opgewekt door:

	2004	2005
Kernenergie	27,1 %	26,3 %
Bruinkool	25,7 %	25,0 %
Steenkool	22,9 %	21,6 %
Aardgas	10,0 %	11,3 %
Waterkracht	4,5 %	4,5 %
Windenergie	4,1 %	4,3 %
Aardolie	1,6 %	1,9 %
Anders	4,1 %	5,0 %

BRON: DEUTSCHES INSTITUT FÜR WIRTSCHAFTSFORSCHUNG

Steenkool

De productie van steenkool in Duitsland loopt achteruit. In 1960 werd – vooral in het Ruhrgebied – nog 145 miljoen ton steenkool geproduceerd, in 2006 was

dat nog maar 21,4 miljoen ton. Grootste afnemers zijn de Duitse stroomproducenten (20,3 miljoen ton in 2005) en de staalproducenten (6,1 miljoen ton in 2005).

In 2005 werd 38,5 miljoen ton steenkool ingevoerd, vooral uit Polen, Zuid-Afrika en de ex-sovjetstaten.

In Duitsland bestonden in 2006 nog acht steenkoolmijnen.

Bruinkool wordt gewonnen in dagbouw in drie grote gebieden in het Rijnland ten westen van Keulen, in de Lausitz (Oostduitsland) en tussen Helmstedt en Halle/Leipzig.

De grote Duitse elektriciteitsproducenten beheren een groot deel van de bruinkoolproductie om er energie mee te winnen: meer dan 90 procent van de gewonnen bruinkool wordt daarvoor gebruikt.

Probleem bij de verwekking van elektriciteit door steen- en bruinkool is de hoge uitstoot van het broeikasgas kooldioxide. In de energiecentrales worden speciale filters gebruikt om de uitstoot te verminderen.

Aardgas

In Duitsland werd in 2006 ongeveer 180 miljard kWu aardgas geproduceerd. Nog eens 1004 miljard kWu werd ingevoerd, vooral uit Rusland (35 procent), Noorwegen (27 procent) en Nederland (19 procent). Het gebruik van aardgas – de milieuvriendelijkste fossiele brandstof – wordt door de overheid aangemoedigd. Inmiddels stookt ongeveer 47 procent van de Duitse huishoudens op aardgas. Ook de Duitse gasmarkt wordt geliberaliseerd. Particulieren mogen hun gasaanbieder zelf kiezen.

Kernenergie

26,3 procent van de elektriciteit in Duitsland werd in 2005 opgewekt in kerncentrales. De Duitse regering heeft in 2001 een akkoord gesloten met de exploitanten van de Duitse kerncentrales. Daarin is vastgelegd dat de opwekking van kernenergie langzaam wordt afgebouwd, zodat in 2021 alle kerncentrales van het elektriciteitsnet verdwenen zijn. Reden voor deze stap waren vooral milieubezwaren. Grootste probleem bleef de veilige opslag van het nucleaire afval.

Duurzame energie

Zonne- en windenergie, water- en warmtekracht en biogas worden in Duitsland sterk gesubsidieerd.

In 2005 was 10,2 procent van de elektriciteitsproductie afkomstig uit duurzame energiebronnen. Windkracht had daarbij het grootste aandeel met 42,6 procent, gevolgd door waterkracht (34,6 procent), biologisch afval (21,1 procent) en zonne-energie (1,6 procent).

Duitsland is de grootste windenergie-producent ter wereld.

Ook houten pallets worden steeds interessanter als brandstof voor verwarming. De installatie van pallet-verbrandingsovens wordt gesubsidieerd door de Duitse overheid.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bundesnetzagentur

Netagentschap

De 'Bundesnetzagentur (BNA)' in Bonn is de overheidsinstelling die, onder toezicht van het ministerie van Economie en Technologie, verantwoordelijk is voor de liberalisering en deregulering van de elektriciteits- en gasnetten, de telecommunicatie, de post en het spoorwegnet. Zijn voornaamste taak is, ten behoeve van een eerlijke concurrentie, de toegang tot de netten voor alle aanbieders van diensten te waarborgen tegen een faire prijs. De BNA oefent de controle uit op de grote energiebedrijven, die zoals gezegd de eigenaars zijn van de elektriciteits- en gasnetten.

Water

Duitsland is een waterrijk land. Grondwater is met een aandeel van 65 procent de meest gebruikte bron voor waterwinning voor de publieke watervoorziening in Duitsland. Tweede grote bron voor drinkwater is met een aandeel van 26 procent het oppervlaktewater. 9 procent van de drinkwaterwinning is afkomstig van bronwater. Het gemiddelde waterverbruik van de bevolking is tegenwoordig 127 liter per dag per inwoner. Dit is een daling van 14 procent in vergelijking met het begin van de 20e eeuw. In de huishoudens wordt steeds meer gebruik gemaakt van moderne waterbesparende technieken. In de industrie wordt tijdens productieprocessen steeds vaker water hergebruikt. Samen met België heeft Duitsland het laagste waterverbruik van de geïndustrialiseerde landen. (bron: www.evd.nl) Het waterbeheer in Duitsland wordt geregeld via het 'Wasserhaushaltsgesetz'. Deze wet regelt het gebruik en de bescherming van het (drink-)water. De deelstaten en de nationale overheid coördineren hun waterbeheer in de 'Bund/Länderarbeitsgemeinschaft Wasser' (LAWA). Politiek verantwoordelijk zijn uiteindelijk de ministers voor Milieu. De deelstaten delegeren hun taken wederom aan de 'Bezirksregierungen' en 'Kreisen', waar de 'Obere' respectievelijk 'Untere Wasserbehörden' zetelen.

 www.lawa.de

 www.bmwi.de/BMWi/Navigation/energie.html

 www.bundesnetzagentur.de

4 Gezondheidszorg

Gesundheitswesen

De ziektekostenverzekering is in Duitsland geregeld in het vijfde boek van het Sociaal Wetboek, dat het wettelijk kader levert voor iedereen die van ziekenzorg gebruik maakt. Uitvoerende organen zijn verschillende door de wet aangewezen ziekenfondsen ('Gesetzliche Krankenversicherungen', GKV) als de 'Allgemeine Ortskrankenkassen' (AOK), 'Innungskrankenkassen' (IKK) de 'Ersatzkassen' (Barmer Ersatzkasse en DAK) en de 'Bundesknappschaft'. Zeventig miljoen van de 82 miljoen Duitse burgers zijn lid van een GVK. In de GKV zijn echtgenotes en kinderen gratis meeverzekerd, zo lang ze geen of maar een klein eigen inkomen hebben.

De ziekenfondsen stellen zelf hun premies vast. Werknemers dragen daartoe gemiddeld rond 14 procent van hun brutoloon af (tot een bepaald bedrag de zogenoemde 'Versicherungspflichthöchstgrenze', die in de Oost-Duitse deelstaten lager is dan in de West-Duitse). De helft van de premie neemt de werkgever over. Er komt 0,9 procent bij voor tandheelkundige zorg, waar de werknemers alleen voor moeten betalen.

Voor uitkeringsgerechtigde werklozen wordt de premie betaald door de 'Agentur für Arbeit' (centrum voor werk en inkomen).

Daarboven moet iedere patiënt die zijn (huis)arts raadpleegt tien euro 'Praxisgebühr' per kwartaal betalen. Ook voor veel medicijnen moet worden bijbetaald. Wie meer verdient dan de 'Versicherungshöchstgrenze' mag kiezen of hij lid blijft van een van de bovengenoemde GKV of lid wordt van een particuliere ziektekostenverzekering ('Private Krankenversicherung', PKV). Een PKV stelt zijn premies op een andere manier vast dan een GKV. De premies zijn onder meer afhankelijk van leeftijd en gezondheid.

Hervorming van het zorgstelsel

Gesundheitsreform

In april 2007 trad in Duitsland een omstreden hervorming van het zorgstelsel in werking ('Gesundheitsreform'). Deze hervorming was nodig omdat de gezondheidskosten de pan uit rezen. Na jarenlange discussie sloten de regeringspartijen CDU, CSU en SPD in februari 2007 een compromis.

Voor het eerst werd de ziektekostenverzekering verplicht voor alle inwoners van de Bondsrepubliek. Bovendien betreft de hervorming de organisatie van de ziektekostenverzekeringen ('Krankenkassen'), de structuren en financiering van de verzorging en heeft zij gevolgen voor de particuliere verzekeringen.

Het doel is een verbetering van de kwaliteit in de zorgsector, hogere rentabiliteit door meer transparantie, meer concurrentie onder de 200 ziektekostenverzekeraars en minder bureaucratie.

Naast de ziekenfondsen ('Gesetzliche Krankenversicherung (GKV)') blijven ook de particuliere ziekenfondsen ('Private Krankenversicherung (PKV)') bestaan.

In 2009 komt een gezondheidsfonds voor de leden van de GVK: de premies van

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur in Duitsland
Economie en werkgelegenheid
Media
Energie en water
Gezondheidszorg
Jeugdzorg
Openbare orde en veiligheid
Kunst en cultuur
Landbouw en milieu
Ruimtelijke ordening
Onderwijs
Toerisme
Verkeer en vervoer
Sociaal werk, welzijn en sport

de verzekerden (een vast percentage van de inkomsten, waarvan werkgevers en werknemers elk de helft betalen) en geld van de staat vormen dit fonds. Elke ziektekostenverzekeraar krijgt uit deze pot een - al naar gelang de aard van de ziekte - vast bedrag voor elke verzekerde. Ziektefondsen die naar verhouding veel patiënten met zware ziekten moeten verzorgen krijgen een compensatie via de ‘Risikostrukturausgleich’. Als een verzekeraar dan nog steeds geld tekort komt kan hij van de verzekerden een toelage eisen. Als een verzekeringsmaatschappij goed presteert kan zij op haar beurt een bonus uitkeren aan de verzekerden.

Iedere werknemer die meer verdient dan 48.150 Euro (ziektekostengrens, stand 2008) kan zich in een PKV laten verzekeren, net zo als zelfstandige ondernemers, mensen die een zogenoemd vrij beroep uitoefenen (bijvoorbeeld artsen, apothekers, advocaten, belastingadviseurs, ingenieurs, kunstenaars) en ambtenaren. De PKV berekent de premies van hun verzekerden al naar gelang leeftijd, geslacht en gezondheidstoestand. In tegenstelling tot de GVK zijn familieleden niet automatisch meeverzekerd.

Ambtenaren krijgen van de overheid een toelage (‘Beihilfe’) voor hun gezondheidskosten. In de praktijk betekent dit dat de overheid het leeuwedeel van de ziektekosten van de ambtenaren voor zijn rekening neemt zonder dat deze daarvoor een premie hoeven te betalen. Voor dat deel van de ziektekosten dat de overheid niet overneemt, kiezen de meeste ambtenaren voor een aanvullende PKV.

Mensen in een GVK kunnen aanvullende verzekeringen afsluiten voor prestaties buiten het basispakket (bijvoorbeeld brillen, hogere uitkeringen voor een gebit, acupunctuur).

Gezondheidszorg is in Duitsland een economische factor van belang. Rond 240 miljard euro wordt per jaar in de zorg uitgegeven.

In de Duitse zorgsector werken 4,22 miljoen mensen, onder wie drie miljoen vrouwen.

Er bestaan achthonderd verschillende beroepen in de zorg, waaronder:

- 324.000** artsen
- 65.000** tandheekkundigen
- 54.000** apothekers
- 140.000** apotheekmedewerkers
- 710.000** verpleegkundigen in de ziekenzorg (waaronder 17.000 vroedvrouwen),
- 269.000** verpleegkundigen in de ouderenzorg
- 221.000** mensen als hulppersoneel in de zorg
- 78.000** fysiotherapeuten
- 58.000** masseurs
- 511.000** doktersassistenten
- 139.000** opticiëns, tandtechnici e.d.
- 96.000** medisch-technische assistenten
- 52.000** farmaceutisch-technische assistenten
- 21.000** geneeskundigen zonder erkend artsdiploma (‘Heilpraktiker’)

13.000 diëtisten
80.000 studenten geneeskunde.

De wachttijden voor een behandeling duren in vergelijking met Nederland over het algemeen vrij kort. Er is gemiddeld één arts werkzaam per 269 inwoners.
(bron: Bundesgesundheitsministerium)

📄 www.die-gesundheitsreform.de/gesundheitspolitik/gesundheitsstandort/index.html

📄 www.bmg.bund.de

Artsen

In tegenstelling tot wat soms het geval is in Nederland, hebben verzekerde patiënten in Duitsland in principe altijd vrije keuze van hun arts. Voorwaarde is dat de dokter een verdrag heeft afgesloten met het ziekenfonds. De patiënten kunnen anders dan in Nederland ook direct een afspraak maken met een specialist. Ze hoeven daarvoor niet eerst bij de huisarts langs, hoewel de ziekenfondsen dat wel aanbevelen en aanmoedigen.

Specialisten zijn in Duitsland trouwens niet alleen in de ziekenhuizen te vinden. Zij werken net als de huisartsen ook veel in eigen praktijken.

Kassenärztliche Vereinigung

Alle artsen die met een ziekenfonds samenwerken zijn lid van een 'Kassenärztliche Vereinigung' (KV) (voor tandartsen 'Kassenzahnärztliche Vereinigung'). Elke deelstaat heeft op zijn minst één KV. Deze verenigingen hebben de volgende taken:

Artsen rekenen via hen af met de ziekenfondsen en zij zorgen voor een goede verdeling van de artsen over haar dekkingsgebied. Om die reden kunnen zich in een kleine plaats bijvoorbeeld niet meerdere artsen met dezelfde specialisatie vestigen.

De KV's zijn zelfstandige bestuursorganen. De ministeries van Gezondheid van de deelstaten oefenen het wettelijke toezicht uit.

► Voor Westfalen-Lippe:

📄 www.kvwl.de

► Voor Nordrhein:

📄 www.kvno.de

► Voor Nedersaksen:

📄 www.kvn.de

Ziekenhuizen

De deelstaten zijn bij wet ('Krankenhausfinanzierungsgesetz') verantwoordelijk voor de planning, de financiële steun, de budgets van en het toezicht op de zie-

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

kenhuizen. In deelstaten met 'Bezirksregierungen' nemen deze de uitvoering van de wet voor hun gebied voor hun rekening.

Verpleging

In Duitsland bestaat de plicht zich te verzekeren tegen de kosten van een verpleeginrichting of thuiszorg ('Pflegeversicherung') (zesde Boek van de Sociale Wetgeving). Uitvoerende instanties zijn de ziekenfondsen ('Pflegekassen'). De premie bedraagt 1,7 procent van het brutoloon/pensioen. Werkgevers betalen (uitzonderingen daargelaten) de helft van de premies, AOW'ers moeten het hele bedrag zelf financieren. Volwassenen vanaf 23 jaar zonder kinderen betalen een toeslag van 0,25 procent.

Mensen die aanspraak maken op deze vorm van zorg worden eerst gekeurd door de 'Medizinische Dienst der Krankenversicherungen'. Als die bevestigt dat zorg nodig is, keert het ziekenfonds uit. Er bestaan hierbij drie niveaus ('Pflegestufen'), al naar gelang de ernst van de situatie.

Verzekeringsmaatschappijen bieden aanvullende particuliere verzekeringen aan boven op de wettelijk verplichte.

'Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung'

Een overheidsinstantie die zich vooral bezighoudt met preventie, is de 'Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung'. Zij valt onder het ministerie van gezondheid. Deze organisatie verstrekt onder meer informatie over aids, gezond eten, doneren van bloed en organen en over de gevaren van legale en illegale drugs. Zij verricht daarnaast wetenschappelijk onderzoek en ondersteunt de medewerkers in het ministerie.

 www.bzga.de

Gezondheidszorg

▶ **Arbeitsgemeinschaft der Verbraucherverbände e.V.:**

 www.agv.de

▶ **Bundesministerium für Gesundheit:**

 www.bmg.bund.de

▶ **Deutsches Rotes Kreuz e.V.:**

 www.drk.de

▶ **Ministerium für Gesundheit, Soziales, Frauen und Familie des Landes NRW:**

 www.mgsff.nrw.de

▶ **Niedersächsisches Ministerium für Soziales, Frauen, Familie und Gesundheit:**

 www.ms.niedersachsen.de

5 Jeugdzorg

Jugendhilfe

Landelijk niveau

Het nationale ministerie voor Familie, Ouderen, Vrouwen en Jeugd stippelt de grote lijnen van het Kind- en jeugdbeleid in de Bondsrepubliek uit. In de nationale sociale wetgeving is de Kind- en jeugdzorg en de Kind- en jeugdbescherming opgenomen. Bij andere wetten en regelingen die betrekking hebben op kinderen en jongeren – zoals het geval is bij onderwijs, gezondheidszorg, welzijn of werk – wordt het ministerie ingeschakeld om voorstellen te doen.

Kind- en jeugdbescherming houdt in, jongens en meisjes (ook preventief) te beschermen tegen geweld, verslaving in elke vorm dan ook en tegen sektes en andere groepen die van negatieve psychische invloed zijn. Ook leert ze hen op een verantwoorde manier om te gaan met media als tv en internet.

www.bmfsfj.de

Niet-overheidsinstanties

Freie Träger

In de Bondsrepubliek wordt veel werk verricht door onafhankelijke, kerkelijke of sociale niet-overheidsinstanties en verenigingen ('freie Träger'). Deze instanties en verenigingen worden vaak gesubsidieerd door de overheid. Ze moeten echter wel aan bepaalde eisen voldoen, willen ze een vergunning krijgen voor hun werk.

Controlebureau voor de media

Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien

Het Kind- en jeugdbeleid wordt in de eerste plaats uitgevoerd door de deelstaten. Eén instantie valt evenwel direct onder het nationale ministerie: De 'Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien' in Bonn (nationaal controlebureau voor media die niet geschikt zijn voor de jeugd). Tijdschriften, boeken, films, dvd's en andere media worden hier gekeurd op pornografie, geweld en antidemocratische inhoud. Media kunnen helemaal verboden worden of vrijgegeven worden vanaf een bepaalde leeftijd.

www.Bundespruefstelle.de

Bureau voor dienstweigeraars

Bundesamt für den Zivildienst

Ook het 'Bundesamt für den Zivildienst' in Keulen is direct ondergeschikt aan het ministerie in Berlijn. Het regelt alle kwesties rond militaire dienstweigeraars en vervangende militaire dienst.

www.zivildienst.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Deelstaatniveau

De deelstaten geven invulling aan en voeren het jeugdbeleid uit. Binnen elke deelstaatregering is een minister belast met Kind- en jeugdbeleid (meestal samen met andere functies als sociale zaken, familie, ouderen of vrouwen).

Jeugdzorgcommissie

Landesjugendhilfeausschuss

Op deelstaatniveau zijn speciale jeugdzorgcommissies ingericht ('Landesjugendhilfeausschüsse'), die discussiëren over belangrijke vraagstukken en ontwikkelingen rond de jeugdzorg en daarover voorstellen doen. Bijzonder is dat de leden van deze commissies geen politici zijn, maar gekwalificeerde mensen uit (kerkelijke, sociale of andere niet-politieke) organisaties ('Freie Träger der Jugendhilfe und der freien Jugendarbeit') en van gemeenten en districten. Er zijn dus hulporganisaties als de 'Caritas' (katholiek) en 'Diakonie' (protestants) in vertegenwoordigd, net als de 'Arbeiterwohlfahrt' (een sociale organisatie), vakbonden en mensen die de belangen van buitenlandse jongeren en kinderen vertegenwoordigen.

In NRW zijn de 'Jugendhilfeausschüsse' anders georganiseerd, namelijk als commissies binnen de 'Landschaftsverbände' Westfalen en Rheinland.

Bureaus voor jeugdzorg van de deelstaten

Landesjugendämter

De hoogste overheidsorganen in de jeugdzorg onder het nationale ministerie zijn de 'Landesjugendämter'. Zij adviseren en steunen (ook financieel) de 'vrije', openbare instanties die zich met jeugdzorg bezighouden. Zij zijn bovendien verantwoordelijk voor de vergunningen van kinderdagverblijven en jeugdinrichtingen. De 'Landesjugendämter' initiëren projecten en bijscholingen voor medewerkers van jeugdinrichtingen. In Nedersaksen bestaat het 'Landesjugendamt' uit twee afdelingen. De eerste (onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Sociale Zaken, Jeugd en Familie) gaat over algemene jeugdzorg, hulp bij opvoeding, (sociaal) jeugdwerk en preventieve jeugdbescherming. De tweede is ondergeschikt aan het ministerie van Cultuur en Onderwijs en houdt zich bezig met onder meer kinderdagverblijven ('Tageseinrichtungen für Kinder') en de zorg voor kinderen ('Kindertagespflege'). In NRW maken de 'Landesjugendämter' deel uit van de samenwerkingsverbanden, de Landschaftsverbände Westfalen en Rheinland. De jeugdafdeling van de 'Landschaftsverbände' heeft vergelijkbare taken met die in Nedersaksen.

① www.lwl.org/LWL/Jugend/Landesjugendamt

Jeugdbescherming

Landesstelle Jugendschutz

Deze instantie houdt zich in Nedersaksen bezig met jeugdbescherming

www.soziales.niedersachsen.de

Kinderdagverblijven

Kindertageseinrichtungen/Kindergärten

De schoolplicht begint in Duitsland pas met zes jaar. Kinderen hebben echter vanaf hun derde recht op een plaats in een kinderdagverblijf ('Kindertageseinrichtung' of 'Kindergarten'). Deze worden door 'freie Träger', dus niet-overheidsorganisaties, of door gemeenten onderhouden. Deelstaat, gemeente en de betrokken organisatie financieren kinderdagverblijven, maar ook de ouders moeten een financiële bijdrage leveren. Daarbij wordt rekening gehouden met sociale aspecten: gezinnen met een klein inkomen betalen minder. (Scholen zijn kosteloos, alleen voor boeken moet een bijdrage worden betaald van enkele tientallen euro's per jaar). Het beheer wordt meestal overgelaten aan 'freie Träger'. Die moeten wel aan de wettelijke eisen voldoen. Als geen geschikte organisatie een kinderdagverblijf kan of wil stichten, moeten de lokale bureaus voor jeugdzorg ('Jugendämter') zorgen voor de nodige dagverblijven.

Andere instellingen

In vrijwel alle gemeenten zijn jongerencentra ('Jugendheime' of 'Jugendzentren') te vinden, waar kinderen en jongeren hun vrije tijd kunnen doorbrengen. Beheerders zijn meestal de gemeenten zelf, vaak ook kerken of verenigingen. Zij kunnen aanspraak maken op financiële steun van de overheid, mits ze aan bepaalde voorwaarden voldoen.

Bureaus voor jeugdzorg

Jugendämter

De meeste grotere gemeenten beschikken over een eigen bureau voor jeugdzorg ('Jugendamt'). Voor kleinere gemeente is het bureau van het district, het 'Kreisjugendamt' in eerste instantie verantwoordelijk voor de jeugdzaken, inclusief zorg en jeugdwerk, kinderdagverblijven en vrije tijdsbesteding.

Jeugd

- ▶ **Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend:**
www.bmfsfj.de
- ▶ **Deutscher Sportbund und Deutsche Sportjugend im Deutschen Sportbund:**
www.dsb.de
- ▶ **Deutsches Jugendherbergswerk (DJH):**
www.djh.de
- ▶ **Entdecke Europa (Kinderseite des EIZ Niedersachsen):**
www.Entdecke.Europa.de
- ▶ **Internationaler Jugendaustausch- und Besucherdienst der**

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordering

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bundesrepublik Deutschland (IJAB):

 www.ijab.de

▶ **Jugendservicebüro Diabolo:**

 www.diabolojugend.de

▶ **Verein für internationale Jugendarbeit e.V.:**

 www.vij.deutschland.de

6 Openbare orde en veiligheid

Politie

Politie is in de eerste plaats 'Ländersache', dus een zaak van de deelstaten. Dat zie je daaraan dat de meeste politiemensen het wapen van hun deelstaat op de mouw dragen (met uitzondering van de agenten van de 'Bundespolizei', zie hieronder). Hoofd van de politie is de 'Innenminister' (minister van Binnenlandse Zaken).

De 'Bezirksregierungen' coördineerden tot 2007 de taken van de politie en hielden toezicht op de 'Kreispolizeibehörden', waar alleen al in Noordrijnland-Westfalen vijftig van bestaan. In 2007 kwam daar verandering in. In NRW werd een deelstaatbrede dienst voor politiezaken opgericht ('Landesamt für polizeiliche Dienste' in Duisburg). De 'Bezirksregierungen' verloren dus hun politietaken. In bijna alle gemeenten zijn politiebureaus of politieposten ('Polizeiinspektionen' of 'Polizeiwachen') aanwezig. Zij vallen onder de verantwoordelijkheid van het hoofd van het politiekorps ('Leiter der Polizeibehörde'). In de districten is dat de districtscommissaris ('Landrat'), in zelfstandige, 'kreisfreie' steden heten ze 'Polizeipräsident'. Een 'driehoek' (burgemeester, openbaar ministerie en politie) bestaat niet.

www.nrw-polizei.de

www.im.nrw.de/sch/1.htm

In Nedersaksen (waar geen 'Bezirksregierungen' meer bestaan) zijn er zes regionale korpsen, in Braunschweig, Göttingen, Hannover, Lüneburg, Oldenburg en Osnabrück.

Deze korpsen zijn weer onderverdeeld. Bij Osnabrück bijvoorbeeld horen de politiedistricten van Emsland/Grafschaft Bentheim, Aurich, Emden/Leer, Cloppenburg/Vechta en Osnabrück zelf. Bij de districten horen de gemeentelijke politie-eenheden. De gemeentelijke politiemedewerkers verlenen hulp bij verkeersongelukken en treden op bij lichte criminaliteit. Bij zware criminaliteit nemen de collega's van de districten of korpsen de taken over.

www.mi.niedersachsen.de

Op deelstaatsniveau zijn er centrale politiediensten: de 'Landeskriminalämter' (deelstaatrecherches) zetelen in de hoofdsteden van de deelstaten. Ook de ondersteunende technische dienst en het instituut voor politieopleiding zijn op het niveau van de deelstaten georganiseerd.

De nationale politie ('Bundespolizei') valt onder de toezicht van de nationale minister van Binnenlandse Zaken ('Bundesinnenminister'). De 'Bundespolizei' heette tot 2005 nog 'Bundesgrenzschutz'. Ze is dus een grenspolitie en heeft taken die te vergelijken zijn met die van de marechaussee, zoals grensbewaking,

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

beveiliging van de luchtvaart en beveiliging van objecten. De 'Bundespolizei' is bovendien verantwoordelijk voor veiligheid op stations, spoorwegen en luchthavens in Duitsland.

De nationale recherche ('Bundeskriminalamt') zetelt in Wiesbaden. Via het BKA wordt de bestrijding van de criminaliteit gebundeld en delicten van nationaal niveau aangepakt. Het contact met buitenlandse politiediensten loopt eveneens via het BKA.

www.bundespolizei.de

www.bka.de

Grensoverschrijdend verdrag

De politie moet rekening houden met haar bevoegdheden – en daarbij spelen grenzen nog steeds een grote rol. Door slechte communicatie konden in het verleden vaak misdadigers over de grens ontkomen. In maart 2005 werd door de Nederlandse en Duitse ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken in Enschede een verdrag getekend, dat in 2006 werd geratificeerd en op 1 september van dat jaar in werking trad. Door het verdrag kunnen agenten op elkaars grondgebied optreden, hun wapens trekken en doorgaan met reeds ingezette achtervolgingen. Het verdrag regelt dat het Openbaar Ministerie in Nederland en de Duitse justitie soepeler informatie kunnen uitwisselen. Zelfs DNA-profielen van verdachten kunnen nu de grens over.

In de praktijk bestond er al lang grensoverschrijdende samenwerking, zij het in beperkte mate. Vooral de politiekorpsen direct aan de grens voelden hiertoe noodzaak. Voorbeelden voor deze vorm van samenwerking zijn de 'Koördinerende Arbeitsgemeinschaft Niedersachsen – Niederlande (KODAG)' en de 'Regionale Verbindungsstelle Niedersachsen', die de grensoverschrijdende contacten tussen politiekorpsen coördineerde.

www.polizei.niedersachsen.de/dst/pdos/emsland/index.html

hier vindt u ook een Duits-Nederlandse politie-woordenlijst

Politieagenten hadden tot september 2006 maar beperkte bevoegdheden aan de andere kant van de grens. Zo mocht de Duitse politie bij een achtervolging maar een paar kilometer Nederland binnendringen, en lang niet bij elk delict. Zelfs een dronken bestuurder die met levensgevaarlijk hoge snelheid de grens over wist te rijden moesten Duitse agenten laten gaan. Het enige dat ze konden doen was hun Nederlandse collega's waarschuwen. Door ontbrekende directe radiocommunicatie was dat soms lastig en duurde het veel te lang.

Door het nieuwe verdrag zijn juridische drempels bilateraal weggewerkt. Agenten die over de grens opereren, vallen onder het gezag van de autoriteiten van het land waar ze zijn en moeten zich aan hun aanwijzingen houden. De politiekorpsen kunnen daarnaast nu rechtstreeks gegevens uitwisselen. Ook kunnen ze elkaar op verzoek bijstand verlenen. In urgente gevallen kan dat ook spontaan gebeuren. Gezamenlijke alcoholcontroles of observatieteams, gezamenlijk mensensmokkel aanpakken – alles is nu mogelijk. Er vinden zelfs gezamenlijke

opleidingen plaats. Om elkaars wetten, regels, structuren en werkmethoden beter te leren kennen, wisselen beide landen officieren uit.

Structuur van de politie in NRW

Leiter der Polizeibehörde (Polizeipräsident of Landrat)

Afdeling bestuur en logistiek (VL) ▶ Afdeling afweer van gevaren en strafvervolgung (GS)

- Onderafdelingen:**
- ▶ politie-inspecties
 - ▶ centrale criminaliteitsbestrijding
 - ▶ polizeilicher Staatsschutz (Veiligheidsdienst van de politie, niet overal)
 - ▶ oproerpolitie (niet overal)
 - ▶ speciale eenheden (niet overal)
-

Onderafdeling politie-inspecties ▶ politiebureaus (Polizei(haupt)wachen) in de verschillende gemeenten

- ▶ verkeerspolitie
- ▶ recherche

Rechtbanken

Gerichte

Met de civiele en strafrechtsprocedures zijn de 'Amtsgerichte' (kantongerecht), 'Landgerichte' (arrondissementrechtbanken), 'Oberlandesgerichte' (gerechtshof als hoogste rechtscollege in een deelstaat) en het 'Bundesgerichtshof' als hoogste nationale justitiële instantie belast. Een 'Amtsgericht' vindt men in iedere grotere stad. Hier worden de kleinere rechtszaken behandeld en door een rechter afgehandeld. Voor zwaardere strafrechtelijke delicten zijn speciale afdelingen van een 'Amtsgericht' verantwoordelijk, de 'Schöffengerichte' (schepengerichtbank). Naast de professionele rechter oordelen twee leken.

'(Ober-)Landgerichte' zijn belast met de strafvervolgung bij zware delicten en met zaken die (na het proces bij een 'Amtsgericht') in hoger beroep zijn gegaan. Hiernaast zijn er speciale rechtbanken voor sociale zaken ('Sozialgericht'), arbeid ('Arbeitsgericht'), financiën ('Finanzgericht') en de bestuursrechtbank ('Verwaltungsgericht') op verschillende niveaus. Over de grondwet waakt het constitutionele gerechtshof ('Bundesverfassungsgericht', zie het hoofdstuk over bestuur).

Ook justitie is op de eerste plaats een zaak van de deelstaten. Naast de nationale regering heeft ook elke deelstaat een eigen ministerie van Justitie. De rechtbanken van de nationale overheid kunnen niet beslissen over aangelegenheden van de deelstaten.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Openbaar Ministerie *Staatsanwaltschaft*

Het Openbaar Ministerie verricht in samenwerking met de politie het onderzoek in strafzaken en is verantwoordelijk voor de aanklachten. De officieren werken onafhankelijk van de rechtbanken. Ze zijn ondergeschikt aan de 'Leitender Oberstaatsanwalt' (leidinggevende officier van justitie), die bij een 'Landgericht' zetelt. Een 'Generalstaatsanwalt' (procureur-generaal) aan het 'Oberlandesgericht' is de hoogste officier van justitie in een deelstaat.

Aan het hoofd van de 'Bundesstaatsanwaltschaft' staat de 'Generalbundesanwalt' (procureur-generaal). Het Openbaar Ministerie op nationaal niveau is vooral belast met zaken die de binnenlandse veiligheid betreffen, met name terrorisme.

 www.justiz.de

Brandweer *Feuerwehr*

De brandweer valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Naast blussen en preventie helpen brandweerlieden ook bij ongelukken en rampen.

De coördinatie bij grote branden loopt via de meldcentrale ('Leitstelle'), die in grote steden of in de 'Kreisstadt' is ondergebracht.

Leden van de brandweer zijn meestal vrijwilligers. Er zijn alleen in Noordrijnland-Westfalen bijna vierhonderd 'Freiwillige Feuerwehren' naast 26 beroepsbrandweerafdelingen (in grote steden, ook zij worden ondersteund door vrijwilligers) en bijna honderd bedrijfsbrandweerafdelingen ('Werksfeuerwehren').

Bij de brandweerkazernes zijn meestal ook de reddingsdiensten/ambulances ondergebracht.

In steden zonder beroepsbrandweer werkt altijd wel een kleine, vaste kern van medewerkers ('Hauptamtliche') beroepsmatig bij de brandweer. Zij zijn verantwoordelijk voor de reddingsdienst, zijn steeds paraat en rukken als eerste uit bij de brandbestrijding.

Rampenbestrijding *Katastrophenschutz*

In geval van rampen helpen naast de brandweer ook het 'Technische Hilfswerk' (een organisatie die bij rampen technische steun verleent) en talrijke erkende hulporganisaties als het Rode Kruis, de 'Johanniterhilfe', de 'Malteser Hilfsdienst' of de 'Arbeiter Samariter Bund'. De coördinatie loopt via de 'Kreis' of de 'Bezirksregierung', resp. het ministerie van Binnenlandse zaken van een deelstaat.

Dienst voor openbare orde

Ordnungsamt

De medewerkers van het 'Ordnungsamt' van een gemeente hebben onder meer een eerste coördinerende functie in een noodsituatie. Bovendien zijn het (meestal) medewerkers van een 'Ordnungsamt' die bonnen uitdelen aan foutparkeerders en de horeca controleren, bijvoorbeeld in verband met jeugdbescherming.

Openbare orde en veiligheid

- ▶ **Bundeskriminalamt:**
📄 www.bka.de
- ▶ **Bundesministerium der Justiz:**
📄 www.bmj.bund.de
- ▶ **Bundesministerium des Innern:**
📄 www.bmi.bund.de
- ▶ **Europol:**
📄 www.europol.nl
- ▶ **Innenministerium Nordrhein-Westfalen:**
📄 www.im.nrw.de
- ▶ **Justizministerium des Landes Nordrhein-Westfalen:**
📄 www.justiz.nrw.de/JM/
- ▶ **Niedersächsisches Justizministerium:**
📄 www.mj.niedersachsen.de
- ▶ **Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport:**
📄 www.mi.niedersachsen.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

7 Kunst en cultuur

Kunst und Kultur

Het stimuleren van cultuur is volgens de grondwet in Duitsland in eerste plaats taak van de deelstaten en de gemeenten. Dat is begrijpelijk, want de culturele verschillen in Duitsland zijn vrij groot, vooral als onder het begrip cultuur ook volkskunde en de Heemschut vallen. In Beieren worden andere volksfeesten gevierd dan in het noorden van Duitsland. De dialecten verschillen duidelijk van elkaar. Het zuidelijk deel van Duitsland heeft zelfs een andere geschiedenis dan de noordelijke regio's. Ook de godsdienst speelt nog een rol: waar het merendeel van Zuid-Duitsland katholiek is, zijn de christenen in het oosten van het land vooral protestants. Het is duidelijk dat deze verschillen hun uitwerkingen hebben op het cultuurbeleid in het land.

Nationaal niveau

Staatsminister voor Cultuur en Media

Beaufragter der Bundesregierung für Kultur und Medien

In Duitsland bestaat geen nationaal ministerie van Cultuur. Wel zijn er nationale culturele instellingen, en de nationale overheid neemt een deel (ongeveer 12 procent) van alle uitgaven voor cultuur in de Bondsrepubliek voor zijn rekening. Ondanks de afwezigheid van een ministerie voor Cultuur, is er een staatsminister (een soort staatssecretaris) voor Cultuur en Media ('Beaufragter der Bundesregierung für Kultur und Medien'), die direct ondergeschikt is aan de bondskanselier. Hij heeft onder meer de taak culturele instellingen met nationaal belang te steunen, de voorwaarden tot ontplooiing van kunst en cultuur te bevorderen, en op Europees niveau de cultuurpolitieke belangen van Duitsland te vertegenwoordigen.

 www.bundesregierung.de

Deutscher Kulturrat

De Duitse Cultuurraad ('Deutscher Kulturrat') werd in 1981 gesticht als onafhankelijk overkoepelend orgaan van nationale organisaties voor cultuurbeleid. Meer dan tweehonderd verschillende verenigingen verdeeld over acht secties zijn in deze raad vertegenwoordigd, die de belangen van zijn leden behartigt: de 'Deutsche Musikrat' (voor muziek), de 'Rat für darstellende Künste' (toneel), de 'Deutsche Literaturkonferenz' (literatuur), de 'Kunstrat' (kunst), de 'Rat für Baukultur' (bouwkunst), de 'Sektion Design' (design), de 'Sektion Film und Medien' (film en media) en de 'Rat für Soziokultur und für kulturelle Bildung' (Raad voor sociaal-culturele zaken en cultureel onderwijs).

 www.kulturrat.de

Deelstaten

De deelstaten hechten grote waarde aan hun culturele instellingen (zoals schouwburgen, musea, orkesten en openbare bibliotheken). Kunst en cultuur worden als belangrijke identificatiemiddelen beschouwd voor de mensen met hun sociale omgeving en de samenleving.

Op het niveau van het hoger onderwijs bieden de deelstaten studies aan op kunstacademies en conservatoria ('Kunsthochschulen', 'Musikhochschulen').

De deelstaten beheren eigen instellingen als musea en theaters (direct, of zoals in NRW via de 'Landschaftsverbände'). Ze geven daarnaast financiële steun aan instellingen die vallen onder de verantwoordelijkheid van gemeenten, districten of regio's, en aan onafhankelijke culturele stichtingen of verenigingen.

Bijzonder in Duitsland is dat de deelstaten zelf hun feestdagen kunnen vastleggen. In de oostelijke deelstaten wordt bijvoorbeeld 31 oktober (Hervormingsdag) gevierd, in de zuidelijke en westelijke 1 november (Allerheiligen) en Sacramentsdag in juni. In Nedersaksen, Sleeswijk-Holstein, Hamburg en Bremen wordt Sacramentsdag, noch Hervormingsdag, noch Allerheiligen gevierd en moeten de mensen gewoon naar hun werk of school.

Gemeenten en districten

Grote steden beheren vaak zelf hun schouwburgen, musea en concertgebouwen, meestal met financiële steun van de deelstaat.

Zelfs veel kleine gemeenten hebben vaak een bibliotheek en een door de gemeente gesubsidieerd dorpsmuseum of 'Heimathaus', waar de lokale geschiedenis centraal staat. Verenigingen zorgen dan voor het onderhoud en rondleidingen.

'Kreismuseen' zijn musea die zich richten op de cultuurgeschiedenis en de bijzonderheden van het district.

De districten leveren financiële bijdragen aan culturele evenementen, die een meer dan lokaal belang hebben.

De met cultuur belaste raadscommissies van de gemeenten hebben grote vrijheid wat invulling van het cultuurbeleid betreft. Plaatselijke, onafhankelijke orkesten, toneelgroepen of kunstenaars worden zowel financieel gesteund, als door hen faciliteiten ter beschikking te stellen voor het uitoefenen van hun kunst.

Ook de kerken spelen een grote culturele rol. Zij organiseren zelf vele culturele evenementen, zoals concerten en tentoonstellingen, onderhouden bibliotheken en zij stellen vaak de kerkgebouwen voor activiteiten ter beschikking.

Hoewel veel gemeenten een eigen 'Kulturamt' in de gemeenteadministratie hebben, is in sommige gemeenten de uitvoering van het cultuurbeleid overgedragen

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordering

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

aan een bv, een 'GmbH'. Lokale politici blijven echter ook in deze constructie uiteindelijk verantwoordelijk, door in de raad van toezicht plaats te nemen. Hiërarchische opbouw en het subsidiariteitsprincipe gelden in principe ook voor alle culturele manifestaties. Bij de monumentenzorg bijvoorbeeld zijn de gemeenten en districten ('Untere Denkmalbehörde' en 'Obere Denkmalbehörde') de eerste instanties waarmee de burger contact kan opnemen. De hoogste verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij de minister (in sommige deelstaten zijn er minder niveaus).

Goethe-Institut

Het Goethe-Institut is gesticht om mensen in het buitenland kennis te laten maken met de Duitse taal en cultuur. Het instituut heeft vestigingen in bijna negentig landen verspreid over de hele wereld, in Nederland in Amsterdam en Rotterdam, in België in Brussel.

Kunst en cultuur

- ▶ **Aktion Münsterland:**
① www.muensterland.com
- ▶ **Deutscher Kulturrat:**
① www.kulturrat.de
- ▶ **Goethe-Institut:**
① www.goethe.de
- ▶ **Kunsthallen der Vecht folgen/de Vecht volgen:**
① www.kunsthallen.org
- ▶ **'Landschaftsverband' Westfalen-Lippe:**
① www.lwl-museumstour.de
- ▶ **Haus der Niederlande:**
① www.hausderniederlande.de
- ▶ **Niedersächsisches Ministerium für Wissenschaft und Kultur:**
① www.mwk.niedersachsen.de
- ▶ **Stiftung Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland:**
① www.hdg.de
- ▶ **Stiftung Künstlerdorf Schöppingen:**
① www.stiftung-kuenstlerdorf.de

8 Landbouw en Milieu

Landwirtschaft und Umwelt

Algemeen

'De staat beschermt, ook als verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties, de natuurlijke basis voor het leven en de dieren in het kader van de grondwet...' Sinds 1994 maakt de milieubescherming deel uit van de Duitse grondwet (artikel 20a).

Het besef dat de natuurlijke bronnen niet eindeloos zijn en dat de vervuiling van lucht, water en grond niet ongeremd mocht doorgaan, leidde in de jaren zeventig van de twintigste eeuw tot het eerste Duitse milieuprogramma op regeeringsniveau. Pas in 1986 werd een apart ministerie voor Milieu ingericht. Aanleiding was de ramp in de kerncentrale van Tsjernobyl. (In Duitsland was kernenergie toen al een groot twistpunt in de milieudiscussie.) Onder het ministerie voor Milieu viel ook de veiligheid van kernreactoren.

Milieuwetten en regelingen hebben naast de burgers in steeds grotere mate betrekking op ondernemers en op de landbouw. De industrie mag schadelijke stoffen niet meer ongezuiverd in water, bodem of de lucht lossen, in de landbouw mag niet zomaar elk bestrijdingsmiddel worden gebruikt, en al het afval wordt gescheiden. De maatregelen ter bescherming van het milieu zijn intensief en kosten veel geld.

Op bondsniveau houden zich twee ministeries bezig met kwesties rond milieu en landbouw. Het eerste is dat van Milieu, Natuurbescherming en Kernreactorveiligheid ('Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit'), het tweede dat van Voedsel, Landbouw en Consumentenbelangen ('Ministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz'). Op deelstaatniveau zijn er evenwel ministeries die zowel het milieu als de landbouw in hun portefeuille hebben (in Noordrijnland-Westfalen het ministerie van Milieu en Natuurbescherming, Landbouw en Consumentenbelangen, in Nedersaksen het ministerie voor het Platteland ('ländliche Räume'), Voedsel, Landbouw en Consumentenbelangen en het ministerie van Milieu).

Landbouw

Landwirtschaft

Het ministerie van Voedsel, Landbouw en Consumentenbelangen in Berlijn is onderverdeeld in verschillende vakgebieden: visserij, bosbeheer, ecologische grondstoffen, dierenbescherming en -gezondheid, plattelandsontwikkeling ('ländliche Räume'), biologische diversiteit en internationale betrekkingen. Verschillende wetenschappelijke commissies ('Beiräte'), zoals die voor consumentenbeleid, landbouwbeleid, biologische diversiteit of meststoffen, geven

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

**Landbouw
en milieu**

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

advies. Nationale instanties ('Bundesämter') zijn verantwoordelijk voor consumentenbelangen en levensmiddelveiligheid ('Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit'), voor diversiteit van planten ('Bundessortenamt'), voor landbouw en bosbeheer ('Land- und Forstwirtschaft') en voor diergezondheid ('Bundesforschungsinstitut für Tiergesundheit').

① www.bmelv.de

Ook de ministeries van de deelstaten beschikken over onderafdelingen, diensten en instanties.

① www.munlv.nrw.de

① www.ml.niedersachsen.de

① www.mu.niedersachsen.de

Landbouworganisaties

Landwirtschaftskammern

In elke deelstaat bestaan landbouworganisaties ('Landwirtschaftskammern'). Zij hebben als taak de landbouw te bevorderen en de mensen die in dit vak werken te steunen.

Daarbij gaat het met name om thema's als rentabiliteit, tegengaan van milieuverontreiniging, consumentenbelangen, ecologische landbouw en diervriendelijke veeteelt, maar ook om de opleiding en het adviseren van in de landbouw werkzame mensen – werkgevers zowel als werknemers. Daarnaast houden zij zich bezig met duurzame ontwikkeling (de boer als producent van schone energie, bijvoorbeeld), marketingactiviteiten en de steun van coöperaties voor afzet en inkoop. De organisaties hebben hun eigen contactpersonen voor internationale samenwerking in de landbouw.

① www.landwirtschaftskammer.de

① www.lwk-niedersachsen.de

Afval

Abfall

Een doel van het milieubeleid in Duitsland is het terugbrengen van afval. Al tijdens de productie van goederen is het de bedoeling, productiemiddelen efficiënt en milieuvriendelijk in te zetten.

Industrieel en huishoudelijk afval wordt zoveel mogelijk gescheiden (naar metalen, hout, plastic, papier, glas, gft, etc.) en apart verwerkt of gerecycled. Het bedrijf 'Duales System Deutschland' zorgt bijvoorbeeld voor het apart ophalen en verwerken van verpakkingsmateriaal (met de 'groene punt'). De kosten hiervoor worden door de consumenten betaald bij het kopen van een verpakt product. Doordat ook gft en papier apart worden opgehaald, hebben veel Duitse huishoudens vier vuilnisbakken: een (bruine) voor gft, een (gele) voor verpakking, een (blauwe) voor papier en een (grijze) voor het overige afval.

Het afval dat niet (verder) behandeld of verwerkt kan worden, belandt in een

afvalverbrandingsinstallatie (avi) en uiteindelijk op een stortplaats.

De nationale overheid en de deelstaten vaardigen de wetten uit, de districten en de 'kreisfreie' steden voeren ze uit. Zij exploiteren (soms via semi-overheids-bedrijven) de stortplaatsen en avi's. De kosten voor het afhalen, verbranden en deponeren van vuilnis worden doorberekend aan de gemeenten; die presenteren de rekening uiteindelijk aan de burgers.

De vuilnis wordt inmiddels meestal niet meer opgehaald door gemeentelijke vuilnismannen. Op de markt bestaan commerciële bedrijven die deze taak voor hun rekening nemen.

www.bmu.de/abfallwirtschaft

www.gruener-punkt.de

www.abfallinfodienst.de

Natuurbescherming

Naturschutz

In Duitsland bestaan veertien nationale parken en 87 natuurparken. In deze parken worden natuur en landschap beschermd, duurzame landbouw en milieuvriendelijk toerisme/recreatie zijn vaak wel toegestaan.

Het ministerie bepaalt de richtlijnen, die door de deelstaten moeten worden uitgevoerd.

www.naturparke.de

www.bmu.de/naturschutz

www.bmu.de/artenschutz

Kernenergie

Duitsland wil af van kernenergie. Dit besluit van de rood-groene coalitie van bondskanselier Schröder is in 2005 overgenomen door de regering-Merkel. Reden voor dit besluit zijn de grote risico's van kernenergie, die onder andere zijn gebleken bij het ongeluk van Tsjernobyl in 1986. Ook de vraag wat uiteindelijk met het radioactieve afval moet gebeuren is nog steeds niet opgelost. In Ahaus staat een tijdelijke opslagplaats voor licht radioactief afval. In Gorleben worden zware radioactieve stoffen opgeslagen. Blijft het besluit van 2005 van kracht, dan zullen alle Duitse kerncentrales uiterlijk 2021 worden gesloten.

www.bmu.de/atomenergie

Lucht en klimaat

De luchtvervuiling in Duitsland wordt minder. Dit is te danken aan grenswaarden die in acht moeten worden genomen door de industrie en door huishoudens. Zo moeten centrale verwarmingen bijvoorbeeld voldoen aan hoge eisen die de uitstoot van schadelijke stoffen moeten beperken.

Wie de milieuwetten niet in acht neemt moet rekening houden met boetes of straffen. De nationale regering wil haar doelen echter ook bereiken door het

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

**Landbouw
en milieu**

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

aanmoedigen van het gebruik van milieuvriendelijke stoffen. De belasting op zwavelvrije motorbrandstoffen werd in 2003 bijvoorbeeld verminderd. Binnen drie jaar zijn brandstoffen die schadelijk zijn voor het milieu vrijwel helemaal van de markt verdwenen. Wat 'schone' brandstoffen aangaat is Duitsland trouwens wereldkampioen.

Om nog meer voor de bescherming van het klimaat te doen, wordt in Duitsland gelet op besparing van energie en de uitstoot van kooldioxide.

Het doel om tot 2008/2012 de uitstoot van broeikasgassen met 21 procent te verminderen was in 2003 (een vermindering van 18,5 procent) al bijna gehaald.

① www.bmu.de/luftreinhaltung

① www.bmu.de/klimaschutz

Overheid

Talrijke overheidsinstanties zijn betrokken bij het uitvoeren van het milieubeleid van de ministeries. Op nationaal niveau zijn het 'Umweltbundesamt' (www.umweltbundesamt.de), het 'Bundesamt für Naturschutz' (www.bfn.de) en het 'Bundesamt für Strahlenschutz' (www.bfs.de) ermee belast.

Op deelstaatniveau bestaan onder de ministeries

(www.umwelt.niedersachsen.de / www.munlv.nrw.de) onder meer de 'Landesumweltämter' (in Noordrijnland-Westfalen bijvoorbeeld www.lua.nrw.de).

Hun medewerkers verrichten onderzoek naar milieueffecten, verzamelen data, verstrekken informatie aan de bevolking, werken concepten uit, etc.

Er bestaan alleen al in NRW acht 'Umweltämter' die onder andere belast zijn met het verstrekken van vergunningen (bijvoorbeeld aan chemische bedrijven).

Bovendien zijn er binnen de 'Bezirksregierungen' en bij de districten en de steden medewerkers belast met taken, die verband houden met het milieu en natuurbehoud.

(Een uitvoerig overzicht van alle instanties in Noordrijnland-Westfalen:

① www.munlv.nrw.de/sites/ministerium/pdf/dienststellen.pdf)

Organisaties

Milieu en natuurbescherming zijn thema's die bij de bevolking leven. Er bestaan heel wat organisaties die zich ermee bezighouden. Naast Greenpeace zijn de 'Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland' (www.BUND.net) en het 'Bundesverband Bürgerinitiativen Umweltschutz' (www.bbu-online.de) zeer actief. Bij de BBU werken lokale organisaties samen. De 'Naturschutzbund Deutschland' (www.nabu.de) zorgt voor natuurbehoud en de bescherming van bedreigde diersoorten.

Landbouw en milieu

▶ **Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz**

① www.bmelv.de

▶ **Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit**

① www.bmu.de

- ▶ **Deutscher Bauernverband**
 ⓘ www.bauernverband.de
- ▶ **Deutscher Naturschutzring, Dachverband der deutschen Natur- und Umweltschutzverbände e.V. (DNR)**
 ⓘ dnr-bonnet-online.de
- ▶ **Ministerium für Umwelt und Naturschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz NRW**
 ⓘ www.murl.nrw.de
- ▶ **Niedersächsisches Ministerium für den ländlichen Raum, Ernährung, Landwirtschaft**
 ⓘ www.ml.niedersachsen.de
- ▶ **Niedersächsisches Umweltministerium**
 ⓘ www.mul.niedersachsen.de

Bestuursstructuur in Duitsland
Economie en werkgelegenheid
Media
Energie en water
Gezondheidszorg
Jeugdzorg
Openbare orde en veiligheid
Kunst en cultuur
Landbouw en milieu
Ruimtelijke ordening
Onderwijs
Toerisme
Verkeer en vervoer
Sociaal werk, welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

9 Ruimtelijke ordening

Raumordnung

Ruimte is schaars – zelfs in het ‘grote’ Duitsland. Stedelijke bebouwing, landbouw, wegen en natuurgebieden moeten goed op elkaar worden afgestemd. En uiteraard moeten met de Europese burens afspraken worden gemaakt. Ook met veranderingen die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen moeten de planners goed rekening houden.

Ministerie en nationale instanties

Ruimtelijke ordening valt onder het ministerie van Verkeer, Bouw en Stedelijke Ontwikkeling. In 2006 is een wetenschappelijk adviescollege (‘Beirat für Raumordnung’) opgericht. Het ‘Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung’ is de hoogste nationale overheidsinstantie op dit gebied.

① www.bmvbs.de

① www.bbr.bund.de

Ruimtelijke ordening op deelstaatsniveau

Raumordnung auf Landesbene

In Berlijn worden de grote (juridische) lijnen met betrekking tot ruimtelijke ordening uitgestippeld in de wet op de Ruimtelijke Ordening (‘Raumordnungsgesetz’). Zij geeft het kader aan waarbinnen de taken van deelstaten en ondergeschikte instanties vallen. De deelstaten op hun beurt zijn verantwoordelijk voor een ‘Landesentwicklungsplan’ voor hun gebied.

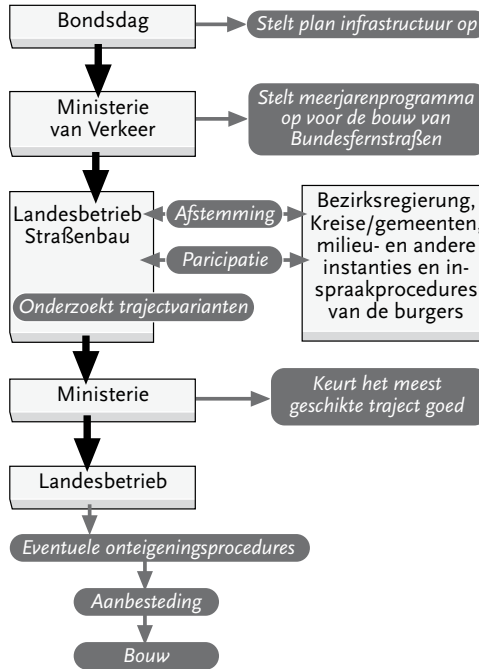
Concreet wordt ruimtelijke ordening meestal op het niveau van de ‘Regierungsbezirke’ of, zoals in Nedersaksen, de ‘Regierungsverwaltungen’ (in Hannover, Braunschweig, Lüneburg en Oldenburg). Zij zijn verantwoordelijk voor de streekplannen (‘Regionalplan’ of ‘Gebietsentwicklungsplan’). Zo is in het ‘Regierungsbezirk’ Münster de besluitvorming omtrent de streekplannen in handen van de ‘Regionalrat’. In dit orgaan zitten 45 mensen, van wie 25 stemrecht hebben en twintig een adviserende functie. Negentien van de stemgerechtigde leden zijn door de districten en de ‘kreisfreie’ steden gekozen, zes zijn door de politieke partijen uit de regio afgevaardigd. De adviserende leden komen van verschillende (overheids-)instanties, vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties, de natuurbescherming, of andere organisaties.

Het streekplan geeft op grote schaal aan, wat er met de ruimte moet gebeuren: waar mogen zich industriële bedrijven vestigen, waar komt stedelijke bebouwing, de energiecentrale, de afvalverwerking, waar komen recreatiegebieden en waar de natuurgebieden? Nadat bijvoorbeeld in het Münsterland een discussie was ontstaan over windmolens heeft de ‘Regionalrat’ gebieden aangewezen waar de molens mogen staan. De ‘Bezirksplanungsbehörde’, een onderafdeling van de ‘Bezirksregierung’, werkt de plannen uit in opdracht van de ‘Regionalrat’. De districten en gemeenten moeten zich aan deze verordeningen onderwerpen. Wel hebben ze via hun vertegenwoordigers de mogelijkheid invloed uit te

oefenen op de besluitvorming binnen de 'Regionalrat'. Over alle ontwerpplannen is nog discussie mogelijk. Ieder district en iedere gemeente kan dan zijn bedenkingen uiten. Ruimtelijke ordening vindt niet alleen plaats van boven. Het zogenoemde 'tegenstroomprincipe' maakt het gemeenten en districten mogelijk, op hun beurt voorstellen te doen die kunnen leiden tot een verandering in het streekplan.

📄 www.brms.nrw.de/aufgaben/Organisation/Dezernate/Dezernat_61/Startseite_62/index.html

De bouw van een Bundesstraße

Bestemmingsplan en bouwplan Flächennutzungsplan und Bebauungsplan

Het bestemmingsplan ('Flächennutzungsplan') van een gemeente beschrijft in grote lijnen hoe de grond van een gemeente mag worden gebruikt: als woongebied, landbouwgrond, industrieterrein, recreatiegebied, voor het verkeer, enz.. (Kleine gemeenten laten het bestemmingsplan soms bepalen door het district). De gemeente moet de 'Flächennutzungspläne' door de 'Bezirksregierung' laten goedkeuren. En de gemeente moet met deze voorschriften rekening houden, als ze zelf plannen opstelt.

In het bouwplan ('Bebauungsplan') legt de gemeente concrete voorschriften vast voor een bepaald (kleinschalig) gebied (de grootte van kavels, het maximale aantal verdiepingen van gebouwen, de helling van het dak, etc.). Voordat een 'Flächennutzungsplan' of 'Bebauungsplan' in werking treedt, worden de plannen openbaar gemaakt en hebben de inwoners van de gemeente de mogelijkheid bezwaren in te dienen.

📄 www.kreis-borken.de/kreisverwaltung/da_bauenwohnen_e3/bauleitplanung.php

Ruimtelijke ordening

► **Bundesministerium für Verkehr, Bau- und Stadtentwicklung:**

📄 www.bmvbs.de

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en werkgelegenheid

Media

Energie en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde en veiligheid

Kunst en cultuur

Landbouw en milieu

Ruimtelijke ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en vervoer

Sociaal werk, welzijn en sport

10 Onderwijs

Bildung

Onderwijsbeleid en onderwijssysteem

Schulpolitik und Schulsystem

Onderwijs is een zaak van de deelstaten, en valt hier onder de ‘Kultusminister’ (minister voor Onderwijs en Cultuur). Al deze deelstaatministers komen één keer per jaar bij elkaar (‘Kultusministerkonferenz’) om het Duitse onderwijsbeleid te coördineren.

De ministeries en hun besturen zijn verantwoordelijk voor de organisatie van het onderwijs. Ze bepalen de inhoud en doeleinden van de lessen. Op politiek niveau wordt in de schoolcommissie van het deelstaatparlement over alle vragen omtrent het onderwijs gedebatteerd.

De ‘Bezirksregierungen’ in NRW zijn de instanties die verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van het beleid in hun regio’s. Op het niveau van de districten of zelfstandige steden bestaan ‘Schulämter’ met ‘Schulräten’, die in opdracht van de ‘Bezirksregierung’ toezicht houden op ‘hun’ scholen.

Docenten worden in dienst genomen en betaald door de deelstaat, terwijl de kosten voor bijvoorbeeld gebouwen, onderhoud en lesmateriaal meestal worden gedragen door de gemeenten of districten in hun functie als ‘Schulträger’. Zij beschikken daarom eveneens over ‘Schulämter’ (bureaus voor onderwijszaken) en over commissies die zich bezighouden met kwesties omtrent de scholen.

Ook kerken, openbare verenigingen of andere groeperingen kunnen scholen stichten, die echter wel altijd onder toezicht staan van de overheid.

Wetenschappelijk onderwijs

Ook het wetenschappelijke onderwijs aan universiteiten en hogescholen valt onder de deelstaten en meer in het bijzonder onder het ‘Ministerium für Forschung und Wissenschaft’ (ministerie voor Onderzoek en Wetenschap). Dat is volledig verantwoordelijk voor financiën, personeel en het toezicht op de uitvoering van het hoger en wetenschappelijk onderwijs.

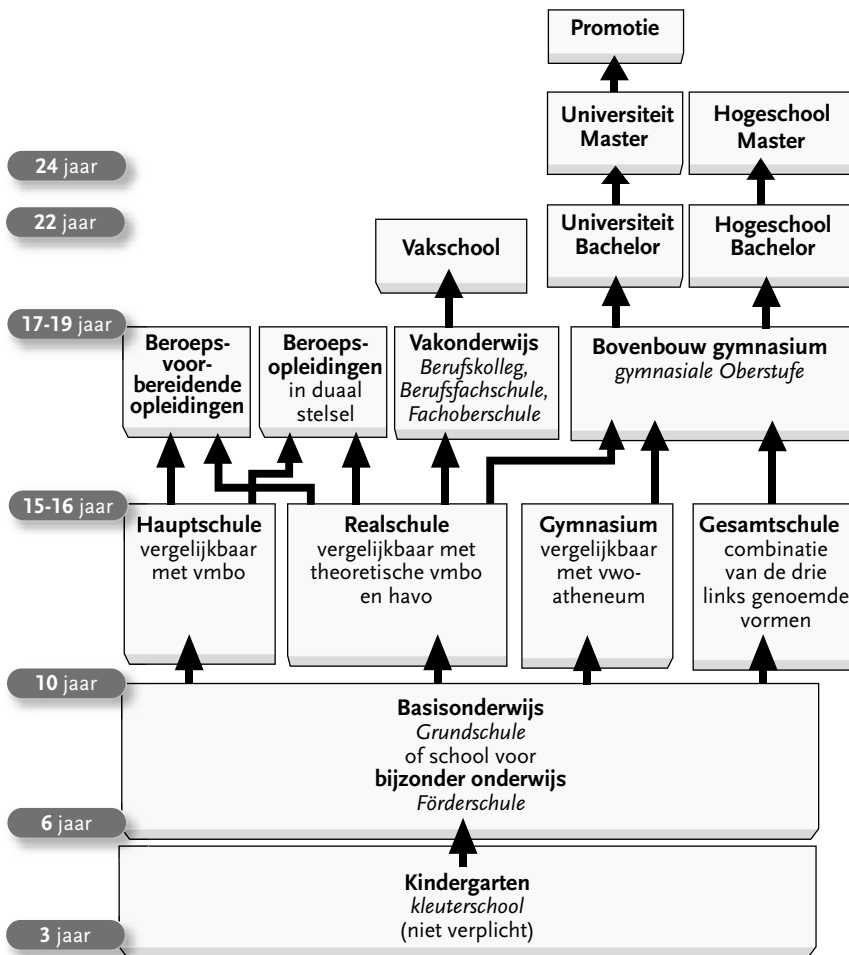
Naast de universiteiten en hogescholen van de overheid bestaan er ook zelfstandige hogescholen, die niet of maar gedeeltelijk worden gefinancierd door de overheid.

Tot 2005 kostte de studie aan universiteiten en hogescholen van de overheid niets. Sindsdien is in de meeste deelstaten een collegegeld verplicht van meestal rond 500 euro per semester (‘Studiengebühr’).

Kleuterschool

Kindergarten/Kindertagesstätte

In Duitsland is onderwijs verplicht vanaf het zesde levensjaar. Met toestemming van de school mogen kinderen van vijf echter ook al worden opgenomen in de eerste klas van de ‘Grundschule’ (basisschool). Jongere kinderen hebben vanaf hun derde wettelijk recht op een plaats in een ‘Kindergarten’ of ‘Kindertages-

Bestuursstructuur in Duitsland

Economie en werkgelegenheid

Media

Energie en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde en veiligheid

Kunst en cultuur

Landbouw en milieu

Ruimtelijke ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en vervoer

Sociaal werk, welzijn en sport

stätte' (kleuterschool). Hier wordt de laatste tijd grote waarde gehecht aan het wegwerken van taalachterstand van de kinderen. Sommige 'Kindergärten' laten de kinderen spelenderwijs kennis maken met een andere taal (Engels, Nederlands).

'Kindergärten' worden beheerd door de gemeenten of door andere erkende instanties als kerken, sociale diensten (bijvoorbeeld het Rode Kruis), openbare organisaties of door een vereniging die door een groep ouders zelf is opgericht. De 'Kindergärten' worden voor het grootste deel door de gemeenten gefinancierd. De instanties dragen er voor ongeveer tien procent bij. De ouders moeten ook een bijdrage betalen.

Nog jongere kinderen kunnen terecht in een 'Kinderkrippe' (crèche). Maar het aanbod is vooral in de deelstaten in het westen van de Bondsrepubliek vrij klein en ouders hebben hier geen wettelijke aanspraak op een plaats voor hun kinderen.

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Basisschool

Grundschule

Het basisonderwijs in Duitsland omvat de eerste vier jaar van de school (leeftijd zes tot negen/tien jaar). De lessen op de 'Grundschule' (basisschool) beginnen meestal rond acht uur 's ochtends en eindigen om een uur of één 's middags. Kinderen die korter les hebben kunnen gebruik maken van de 'Übermittagbetreuung'. Dat wil zeggen dat de kinderen kunnen overblijven en hun huiswerk kunnen maken of kunnen spelen onder toezicht van een of meerdere begeleider(s) tot het officiële einde van de schooltijd, dus tot rond één uur. De 'Ganztagsschule' (wat door sommige scholen wordt aangeboden) duurt meestal tot half vijf 's middags. Hier krijgen de kinderen een warme lunch, worden ze begeleid, kunnen ze hun huiswerk maken en spelen. Het onderwijs zelf is gratis, maar de ouders moeten in dit geval voor de aanvullende diensten en de maaltijden betalen.

Voortgezet onderwijs

Weiterführende Schulen

Na vier jaar basisschool gaan de kinderen naar het voortgezet onderwijs en komen dan in de vijfde klas (in Duitsland worden de klassen doorgenummerd). Zo is de hoogste klas van het gymnasium klas 13 (wordt in de toekomst teruggebracht tot 12). Er bestaan grote verschillen in organisatie van het voortgezet onderwijs tussen de deelstaten. Hieronder wordt de situatie in de deelstaat Noordrijnland-Westfalen belicht.

In een rapport tijdens het vierde en laatste schooljaar geven de docenten van de basisschool een (niet bindende) aanbeveling voor elk kind voor het voortgezet onderwijs ('Sekundarstufe I'). Er bestaan in de regel drie mogelijkheden: de 'Hauptschule', de 'Realschule' en het 'Gymnasium'. Als vierde mogelijkheid kan hier (in sommige gebieden) de 'Gesamtschule' aan worden toegevoegd.

Hauptschule

De 'Hauptschulen' zijn te vergelijken met het vmbo en het middelbare beroeps-onderwijs. De lessen zijn sterk op de praktijk gericht. Daarom neemt het vak 'Arbeitslehre' (techniek, economie en/of huishoudkunde) een grote rol in. Daarnaast staan Duits, Engels, maatschappijleer (geschiedenis/politiek, aardrijkskunde), wiskunde, de natuurwetenschappen (biologie/natuurkunde/scheikunde), muziek/kunst/werken met textiel, godsdienst en sport op het lesrooster. Vanaf klas zeven zijn er verplichte keuzevakken ('Wahlpflichtfächer').

Na de tiende klas (leeftijd zestien-zeventien jaar) kunnen de scholieren verschillende eindexamen's halen:

het 'Hauptschulabschluss',

'Type A' met de keuzevakken 'Arbeitslehre' en natuurwetenschappen, en

'Type B' met de keuzevakken Duits, Engels en wiskunde.

Wie het 'type B'-diploma met goede cijfers haalt mag doorstromen naar het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.

Realschule

De scholieren aan een 'Realschule' krijgen onderwijs, waarin zowel praktische vaardigheden worden aangeleerd als de interesse voor theoretische vraagstukken wordt gestimuleerd. Op het lesrooster staan de vakken Duits, Engels, maatschappijleer (geschiedenis/politiek, aardrijkskunde), wiskunde, de natuurwetenschappen (biologie/natuurkunde/scheikunde), muziek/kunst/werken met textiel, godsdienst en sport. Vanaf de zesde klas krijgen de scholieren les in een tweede vreemde taal (meestal Frans of in het grensgebied ook Nederlands). Vanaf klas zeven moeten ook de scholieren van de 'Realschule' keuzevakken kiezen. De diploma's van een 'Realschule' bieden dezelfde mogelijkheden als die van een 'Hauptschule'.

Gymnasium

De lessen op een 'Gymnasium' bereiden voor op een studie aan een hogeschool of universiteit en zijn dus te vergelijken met het vwo in Nederland. Sinds 2007 duurt het 'Gymnasium' ook in NRW acht i.p.v. negen jaar. Hier wordt les gegeven in de volgende vakken: Duits, Engels, maatschappijleer (geschiedenis/politiek, aardrijkskunde), wiskunde, de natuurwetenschappen (biologie/natuurkunde/scheikunde), een tweede vreemde taal vanaf klas zes (meestal Frans of Latijn), muziek/kunst, godsdienst en sport. In klas acht kunnen de scholieren vakken kiezen waarop ze zich willen concentreren; dat kan een derde vreemde taal zijn, maar ook informatica, politiek/economie, techniek of een combinatie van deze en andere vakken (ook afhankelijk van de mogelijkheden van de school). Na het tiende schooljaar hebben de scholieren automatisch een diploma gehaald dat vergelijkbaar is met die van de 'Haupt-' of 'Realschule'. Daarna volgt de 'Sekundarstufe II' of 'gymnasiale Oberstufe'. Na een eindexamen verkrijgen de scholieren een diploma dat hen het recht geeft op een studie aan een hogeschool of universiteit ('Allgemeine Hochschulreife').

Gesamtschulen

Als een scholier eenmaal op de 'Haupt-' of 'Realschule' zit, is het vrij moeilijk om door te stromen naar een 'Gymnasium'. In een 'Gesamtschule' wordt les gegeven aan scholieren van alle niveaus. Hier bezitten de scholieren (en hun ouders) de mogelijkheid pas later te beslissen welke weg ze op willen: beroepsgericht of wetenschappelijk. De vakken zijn in principe dezelfde als die op de andere schoolvormen worden gegeven. Ook op de 'Gesamtschule' maakt de scholier keuzes. Als hij goed presteert kan hij na de tiende klas doorgaan na de 'gymnasiale Oberstufe' van de 'Gesamtschule'.

Berufskollegs/Berufsschulen

Beroepsopleidingen

Jongeren die de 'Sekundarstufe I' hebben gehaald kunnen een beroepsopleiding ('Lehre') volgen bij een werkgever. Daarnaast moeten ze ook een 'Berufsschule'

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

volgen. Dit 'duale systeem', dat in Nederland minder gebruikelijk is, wordt in Duitsland algemeen toegepast.

Wie geen opleidingsplaats vindt, kan verschillende andere beroepsopleidingen volgen bij een 'Berufskolleg', 'Berufsfachschule' of 'Fachoberschule'. Deze opleidingen bereiden op beroepen voor, of geven de mogelijkheid zich te kwalificeren voor het wetenschappelijke onderwijs.

Ook wie al een opleiding heeft gevolgd, kan zijn kennis verdiepen op bijvoorbeeld een 'Fachschule'.

Scholen voor buitengewoon onderwijs

Förderschulen

Kinderen met een handicap of kinderen die niet goed kunnen leren kunnen terecht bij het speciale onderwijs ('Förderschule').

Volksuniversiteiten

Volkshochschulen

Volksuniversiteiten zijn in bijna elke plaats te vinden. Ze bieden bijscholingscursussen in verschillende vakken – van talen tot schilderen – voor volwassenen. Soms werken gemeenten in een 'Zweckverband' samen bij de stichting van een volksuniversiteit.

In 'Familienbildungsstätten' worden eveneens cursussen aangeboden. Hier zijn (katholieke) bisdommen de beheerders.

 www.bildungsportal.nrw.de

Onderwijs

▶ **Austauschwebseite Nederland-Deutschland:**

 www.austausch.nl

▶ **Bundesministerium für Bildung und Forschung:**

 www.bmbf.de

▶ **Duitsland Instituut Amsterdam:**

 www.duitslandweb.nl

▶ **Deutsche Schule Den Haag:**

 www.deutscheschule.nl

▶ **Fachhochschule Gelsenkirchen:**

 www.fh-gelsenkirchen.de

▶ **Fachhochschule Münster:**

 www.fh-muenster.de

▶ **Fachhochschule Osnabrück:**

 www.fh-onsabrueck.de

▶ **Internetbasiertes Schulprojekt zur politischen Bildung Niederlande:**

 www.niederlande-im-unterricht.de

▶ **Landeszentrale für politische Bildung des Landes NRW:**

 www.lzpb.nrw.de

▶ **Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen:**

📄 www.bildungsportal.nrw.de/BP/Ministerium

▶ **Universität Düsseldorf:**

📄 www.uni-duesseldorf.de

▶ **Universität Münster:**

📄 www.uni-muenster.de

▶ **Universität Oldenburg:**

📄 www.uni-oldenburg.de

▶ **Universität Osnabrück:**

📄 www.uni-osnabrueck.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Toerisme

Tourismus

Een grote verscheidenheid aan kunst en cultuur, mooie landschappen, bergen en zee, interessante steden met een eeuwenoude geschiedenis – Duitsland is voor veel buitenlanders een bezoek waard.

Voor Duitsland zelf is het toerisme een belangrijke economische factor.

Binnen het ministerie van Economische Zaken is sinds 2005 een regeringscommissaris belast met toerisme. Een vaste commissie van de Bondsdag houdt zich bezig met vraagstukken rond en uitwerking van toerisme.

 www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Ministerium/beauftragte.html

Om het toerisme in Duitsland te stimuleren, is al in 1948 de 'Deutsche Zentrale für Tourismus' (DZT / Duitse centrale voor toerisme) opgericht. Ze wordt voor 80 procent gesubsidieerd door het ministerie van Economische Zaken en maakt inmiddels overal ter wereld reclame voor Duitsland.

Leden van de DZT zijn organisaties die een economisch belang hebben bij veel toerisme, zoals de uitbaters van vliegvelden, hotelketens enz.

 www.deutschland-tourismus.de

De 'Deutscher Tourismusverband' (DTV) is een onafhankelijk nationaal samenwerkingsverband van verschillende toerismeorganisaties en stond aan de wieg van de DZT.

In de DTV werken de regionale organisaties ('Landestourismusverbände') samen op deelstaatniveau, bijvoorbeeld 'Nordrhein-Westfalen-Tourismus'. In NRW bestaan elf regionale organisaties, zoals de 'Münsterland-Touristik'. Hiermee proberen de districten en de grotere steden een steviger toeristisch draagvlak te creëren. Deze organisaties proberen de toeristische aantrekkingskracht van hun regio te benadrukken: de mogelijkheden om te fietsen of te paardrijden, de aanwezigheid van een kastelenroute, enzovoorts.

Op alle niveaus werken de organisaties samen met politici, andere organisaties, de horeca, het openbare vervoer, etc.

 www.mw.niedersachsen.de/master/C346425_N2693165_L20_Do_l712.html

 www.nrw-tourismus.de

(met links naar de regionale toerisme-organisaties)

 www.vakantieland-nedersaksen.nl

In grotere steden is het lokale 'Tourismusbüro' of 'Touristikservice' (VVV) te vinden. Informatie over de gemeente zelf is meestal ook bij het gemeentehuis verkrijgbaar, of via de website van de gemeente.

Toerisme

- ▶ **Agri-Cultura:**
www.agri-cultura.net
- ▶ **Biologische Station Zwillbrock e.V.:**
www.bszwilbrock.de
- ▶ **Deutsche Zentrale für Tourismus e.V.:**
www.nbt.de
- ▶ **Deutscher Tourismusverband e.V.:**
www.deuschertourismusverband.de
- ▶ **Deutsches Jugendherbergswerk (DJH):**
www.djh.de
- ▶ **Duits Verkeersbureau:**
www.germany-tourism.de
- ▶ **Fremdenverkehrsverband Grafschaft Bentheim e.V.:**
www.grafschaft-bentheim-tourismus.de
- ▶ **Kunstwegen der Vechte folgen/de Vecht volgen:**
www.kunstwegen.org
- ▶ **Landwirtschaftskammer Westfalen-Lippe:**
www.agronet-online.de
- ▶ **Münsterland Touristik:**
www.muensterland-tourismus.de
- ▶ **Niederländisches Büro für Tourismus:**
www.niederlande.de
- ▶ **Projekt Camping-Landgüter:**
www.grenzenlosimgruenen.de
- ▶ **Tourismus-Offensive:**
www.geheimoverdegrens.nl
- ▶ **Tourismusverband Osnabrücker Land e.V.:**
www.onsabruecker-land.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

12 Verkeer en vervoer

Door zijn centrale ligging is Duitsland het grootste doorvoerland van Europa. Het land beschikt over een goede infrastructuur. Personenauto's en vrachtwagens kunnen gebruik maken van meer dan 231.000 kilometer interlokale wegen, waarvan 12.000 kilometer 'Autobahnen' (snelwegen) zijn en meer dan 41.000 kilometer 'Bundesstraßen' (autowegen). Er ligt 34.000 kilometer spoor in Duitsland. Schepen kunnen varen over 7300 kilometer aan waterwegen (75 procent op rivieren en 25 procent op kanalen). In de zeehavens aan Noord- en Oostzee worden jaarlijks zo'n 250 miljoen ton goederen gelost en er worden jaarlijks dertig miljoen passagiers via schepen vervoerd (waarvan veertien miljoen internationaal, vooral naar Scandinavië). De grootste luchthaven van Duitsland is die in Frankfurt am Main. Daar werden in 2006 meer dan 52 miljoen passagiers geteld. München en Düsseldorf komen op plaats twee en drie, de luchthaven Münster-Osnabrück op plaats zestien, met ongeveer anderhalf miljoen passagiers jaarlijks.

Nationaal niveau

Het ministerie van Verkeer, Bouw en Stadsontwikkeling is op nationaal niveau verantwoordelijk voor alle verkeersaspecten in Duitsland. Hier wordt de wegenplanning op lange termijn uitgestippeld. Naast mobiliteit spelen milieuvraagstukken, duurzaamheid, veiligheid en technische ontwikkelingen hierbij een grote rol.

Tal van instanties zijn ondergeschikt aan het ministerie. Die vervullen verschillende taken, vergelijkbaar met die van de Inspectie Verkeer en Waterstaat.

Kraftfahrtbundesamt

Het 'Kraftfahrtbundesamt' (KBA) in Flensburg is onder meer verantwoordelijk voor de technische vergunningen voor gestandaardiseerde voertuigen. Er wordt wetenschappelijk onderzoek verricht naar vraagstukken die betrekking hebben op het verkeer. Bovendien beheert het KBA verschillende centrale bestanden van voertuigen en personen met een rijbewijs.

'Flensburg' staat in Duitsland synoniem voor het 'strafpuntenregister' voor overtreders van de verkeerswet. Elke overtreding levert één of meer punten op (bijvoorbeeld drie punten bij snelheidsovertredingen, één tot vier punten bij inhalen waar het niet mag). In de centrale van het KBA wordt van iedereen de hoeveelheid punten bijgehouden. Weggebruikers met achttien punten moeten hun rijbewijs inleveren en kunnen het pas terugkrijgen na een dure medische en psychologische keuring.

① www.kba.de

Luftfahrtbundesamt

Het 'Luftfahrtbundesamt' (LBA) is verantwoordelijk voor de veiligheid in het luchtverkeer en houdt toezicht op de luchtvaartmaatschappijen.

www.lba.de

Eisenbahnbundesamt

Het 'Eisenbahnbundesamt' houdt toezicht op het spoorwegnet en op de treinen.

www.eisenbahnbundesamt.de

Bundesanstalt für Straßenwesen (BAST)

De BAST verricht wetenschappelijk onderzoek naar wegen- bruggen- en tunnelbouw.

www.bast.de

Bundesamt für Güterverkehr (BAG)

Het BAG controleert het goederenvervoer op alle wegen en is als bestuursdienst verantwoordelijk voor de tol, die vrachtwagens moeten betalen op de Duitse snelwegen.

www.bag.bund.de

Deelstaten

Elke deelstaatregering heeft een ministerie dat zich bezighoudt met verkeerszaken (meestal samen met andere zaken als woningbouw, huisvesting, economie e.d.). Hier worden de politieke beslissingen van de deelstaatarlementen in praktijk gebracht.

De met verkeer belaste ministeries zijn verantwoordelijk voor bouw en onderhoud van wegen binnen de deelstaat en voor het openbaar vervoer, lucht- en scheepvaart en spoorwegen, voor zover het de deelstaat betreft.

De deelstaten plannen en bouwen de grote interlokale wegen, die niet worden beheerd door de nationale overheid. Dit betreft de 'Landesstraßen', dus regionale (in Nederland: provinciale) wegen. In feite wordt de bouw van 'Autobahnen' en 'Bundesstraßen' eveneens door instanties van de deelstaten uitgevoerd, maar wel in opdracht van de nationale overheid.

Landesbetrieb Straßen

In NRW heet deze instantie 'Landesbetrieb Straßen'. Zij is belast met het plannen en uitvoeren van de wegenbouw. Tijdens dit proces heeft iedereen de mogelijkheid tot inspraak: gemeenten, nutsbedrijven, natuur- en milieuorganisaties, net als iedere individuele burger die van een nieuwe straat hinder ondervindt. Het is de taak van de 'Landesbetrieb', in gezamenlijk overleg mogelijke proble-

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

men te bespreken en uit de weg te ruimen. Pas dan kan met de bouw worden begonnen. De werkzaamheden worden vervolgens aanbesteed. Voor het onderhoud van de wegen zijn medewerkers van de 'Landesbetrieb' verantwoordelijk. Voor de snelwegen in NRW zijn dat bijvoorbeeld de medewerkers van de 84 'Autobahnmeistereien' (onderhoudsdiensten).

Kreise

'Kreisstraßen' vullen het aanbod aan wegen aan. Voor bouw en onderhoud van deze kleinere, interlokale wegen zijn de districten verantwoordelijk (vaak in samenwerking met de instanties van de deelstaat).

Gemeinden

De gemeenten bouwen en onderhouden binnen hun eigen grenzen straten, die bijvoorbeeld woonwijken bereikbaar maken.

Openbaar vervoer

Öffentlicher Personenverkehr

Spoorwegen

De grootse spoorwegmaatschappij van Duitsland is de 'Deutsche Bahn'. Het bedrijf beheert het allergrootste deel van het spoornet, ongeveer 34.000 kilometer, en laat treinen rijden op de regionale en langeafstandstrajecten. Net als in Nederland bestaan er echter ook andere, kleinere vervoersbedrijven, die gebruik maken van het spoor.

 www.db.de/site/bahn/de/unternehmen/konzern/aufeinenblick/aufeinenblick.html

Regionaal personenvervoer

In het regionale verkeersplan ('Nahverkehrsplan') wordt door regionale politici vastgelegd waar bussen en treinen moeten rijden. Het regionale busvervoer verzorgen de districten of zelfstandige gemeenten zelf. De exploitatie van het regionale treinverkeer in NRW is eveneens op regionaal niveau geregeld. Omdat hierbij grotere afstanden en kosten mee gemoeid zijn, hebben districten en steden allianties gesticht die het vervoer aanbesteden. In het Münsterland heet deze organisatie bijvoorbeeld 'Zweckverband Schienenpersonennahverkehr Münsterland ZVM'. De ZVM heeft de exploitatie van het traject tussen Enschede en Münster uitbesteed aan de Deutsche Bahn (Regio Westfalen) en van het traject van Enschede naar Dortmund aan de 'Prignitzer Eisenbahn'. De 'Nordwestbahn' verzorgt onder meer de trajecten tussen Münster en Bielefeld en tussen Coesfeld en Dorsten.

Verkehr

▶ **Bundesministerium für Verkehr, Bau- und Stadtentwicklung:**

 www.bmvbs.de

▶ **Bundesverband der Deutschen Binnenschifffahrt e.V.:**

www.binnenschiff.de

▶ **Deutsche Bahn AG:**

www.bahn.de

▶ **Deutsche Lufthansa:**

www.lufthansa.de

▶ **Ministerium für Bauen und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen:**

www.mbv.nrw.de

▶ **Niedersächsisches Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Verkehr:**

www.mw.niedersachsen.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport

13 Sociaal werk, welzijn en sport

Duitsland wordt beschouwd als een sociaal land. Het sociale stelsel is in principe goed uitgewerkt, maar wordt voortdurend herzien en aangepast aan nieuwe ontwikkelingen ten behoeve van het welzijn van alle inwoners. Desondanks wil en mag de overheid zich niet met alle vraagstukken bemoeien. Het subsidiariteitsbeginsel en de inbreng van niet-overheidsinstanties zijn in dit verband twee belangrijke punten.

Overheid

Verschillende ministeries hebben te maken met vraagstukken van algemeen welzijn en sociale infrastructuur. Naast het nationale ministerie van Sociale Zaken ('Ministerium für Soziales') hebben het ministerie van Familie, Ouderen, Vrouwen en Jeugd ('Ministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend') en het ministerie van Binnenlandse Zaken ('Innenministerium') in Berlijn politieke en bestuurlijke functies. Het ministerie van Sociale Zaken houdt zich vooral bezig met de technische en financiële kant van welzijn en van de sociale wetten. Het gezinsministerie is de overkoepelende instantie voor alle maatschappelijke organisaties. Ook binnen de deelstaten houden zich verschillende overheidsinstanties met opgaven bezig die het algemeen welzijn betreffen.

Sociale wetgeving

Het Duitse sociale verzekeringsstelsel kan worden onderverdeeld in:

- ▶ **Ziekteverzekering**
(zie hoofdstuk Gezondheidszorg)
- ▶ **Verpleegverzekering**
(zie hoofdstuk Gezondheidszorg)
- ▶ **Pensioenverzekering**
- ▶ Ongevallenverzekering
- ▶ **Werkloosheidsverzekering**
(zie hoofdstuk Economie en Werkgelegenheid).

De pensioenverzekering (uitkeringen in het geval van arbeidsongeschiktheid, invaliditeit, oudedagvoorziening of weduwen-/weduwnaars- en wezenpensioen) in Duitsland wordt over het algemeen uitgevoerd door de 'Deutsche Rentenversicherungsanstalt'.

Werknemers en werkgevers betalen elk 9,75 procent van het brutoloon van de werknemer in de 'Rentenkasse' tot een bepaald maximaal bedrag ('Beitagsbemessungsgrenze'), dat in de nieuwe deelstaten lager ligt dan in de oude Bondsrepubliek. Dit principe geldt ook voor de werkloosheidsverzekering en de ziekteverzekering.

Niet-overheidsinstellingen

Net als op veel andere vlakken spelen de niet-overheidsinstellingen hier een

grote rol. Nationaal opererende organisaties als de 'Arbeiterwohlfahrt', het 'Deutsche Caritasverband', het 'Diakonische Werk' en het 'Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband' zijn slechts enkele voorbeelden. Zij werken samen in de 'Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege'. Deze organisaties zijn tot op lokaal niveau te vinden.

In veel gemeenten bemoeien zich ouderenraden, gehandicaptenraden, jongerenraden of immigrantenraden ('Beiräte') met de problemen en behoeftes van hun doelgroepen. Ze zijn hun spreekbuis en worden over het algemeen goed gehoord door de overheidsinstanties.

www.bmfsfj.de/Politikbereiche/wohlfahrtspflege.html

Sport

Sport speelt een grote rol in Duitsland.

De 'Deutsche Olympische Sportbund' (DOSB) telt dankzij zijn aangesloten 90.000 sportverenigingen meer dan 27 miljoen leden.

Naast topsport gaat het de DOSB erom mensen in beweging te krijgen ('Breitensport'). Sport wordt gezien als belangrijk middel om allochtonen te integreren in de Duitse samenleving.

De grootste sportvereniging van Duitsland is de nationale voetbalbond (DFB). Miljoenen mensen spelen bij een voetbalvereniging.

Duitse topsporters zijn vrij succesvol in verschillende sporttakken. Spannend zijn vooral de wedstrijden tussen Duitsland en Nederland in het voetbal, hockey en schaatsen.

Politiek gezien is de minister van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk voor sport in Duitsland.

Welzijn en sport

► **Bundesministerium für Arbeit und Soziales:**

www.bmas.bund.de

► **Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend:**

www.bmfsfj.de

► **Bureau voor Duitse Zaken (Sociale Verzekeringsbank):**

www.bdznijmegen.nl

► **Deutscher Olympischer Sportbund:**

www.dosb.de

► **Europäische Akademie des Sports Velen:**

www.eads.de

► **Ministerium für Gesundheit, Soziales, Frauen und Familie des Landes NRW:**

www.mgsff.nrw.de

► **Niedersächsisches Ministerium für Soziales, Frauen, Familie und Gesundheit:**

www.ms.niedersachsen.de

► **Niedersächsisches Ministerium für Inneres und Sport:**

www.mi.niedersachsen.de

Bestuursstructuur
in Duitsland

Economie en
werkgelegenheid

Media

Energie
en water

Gezondheidszorg

Jeugdzorg

Openbare orde
en veiligheid

Kunst en
cultuur

Landbouw
en milieu

Ruimtelijke
ordening

Onderwijs

Toerisme

Verkeer en
vervoer

Sociaal werk,
welzijn en sport